

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ

ANTROPOLOGIE

VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

VIRTUÁLNÍ UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU

Magisterská diplomová práce

Obor studia: Andragogika

Autor: Bc. Tereza Zikmundová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma *“Vzdělávání seniorů – Virtuální Univerzita třetího věku”* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 20. 06. 2019

Podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala především vedoucí diplomové práce, paní doc. PhDr. Daně Sýkorové, Ph.D., za odborné vedení, doporučení, rady, připomínky a vstřícnost, které mi byly poskytnuty během vypracování této magisterské práce.

Velké díky patří účastníkům VU3V v konzultačním středisku v Hradci Králové za vyplnění dotazníků a také pracovníkům institucí za jejich vstřícný přístup, ochotu a poskytnutí rozhovorů pro empirickou část této práce.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Tereza Zikmundová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Andragogika
Obor obhajoby práce:	Andragogika
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Vzdělávání seniorů – Virtuální Univerzita třetího věku
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zaměřuje na další vzdělávání seniorů a konkrétní příklady edukace, kterými jsou Univerzity třetího věku (U3V) a Virtuální univerzity třetího věku (VU3V). Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část vymezuje základní pojmy, práce stručně nahlíží do historie, pojednává o účastnících a organizaci U3V a VU3V. Cílem diplomové práce je zjistit názory organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání na tuto alternativu výuky U3V, případně názory těch, kteří s daným typem vzdělávání mají zkušenosti. Tento cíl byl v práci dále konkretizován. Pro dosažení zvoleného cíle byly v empirické části práce zvoleny dva směry sběru dat. První směr výzkumu, jako dotazníkový předvýzkum, byl zaměřen na účastníky VU3V a jejich spokojenost,</p>

	<p>motivaci a bariéry. V této souvislosti byly realizovány rozhovory s organizátory a tutory U3V a VU3V. Propojením obou částí výzkumného šetření bylo odpovězeno na výzkumné otázky.</p>
Klíčová slova:	<p>Senior, edukace, spokojenost, Univerzita třetího věku, Virtuální Univerzita třetího věku</p>
Title of Thesis:	<p>Education of Seniors – Virtual University of the Third Age</p>
Annotation:	<p>The diploma thesis is focused on further senior's education and particular examples of education, which are the Third Age Universities (U3V) and the Virtual University of the Third Age (VU3V). The thesis is divided into theoretical and empirical part. The theoretical part defines the basic concepts. The thesis briefly looks into the history and treats about the participants and the organization of U3V and VU3V. The aim of this diploma thesis is to find out the opinions of the organizers and participants of virtual education about this alternative of U3V learning, or the opinions of those who have experience with the given type of education. This goal is specified in the thesis. Two directions of data collection were chosen in the empirical part of the thesis to achieve the chosen goal. The first research direction, as a pre-research questionnaire, was focused on VU3V participants and their satisfaction, motivation and barriers. In this context, the U3V and VU3V organizers and tutors were</p>

	interviewed. By interconnecting of these two parts of the research were answered partial questions.
Keywords:	Senior, Education, Satisfaction, University of the Third Age, Virtual University of the Third Age
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník Příloha č. 2 – Okruhy otázek pro rozhovor s organizátory U3V a VU3V Příloha č. 3 – Informovaný souhlas
Počet literatury a zdrojů:	76
Rozsah práce:	82 stran, 130 137 znaků včetně mezer (rozsah počítán od úvodu po závěr)

Obsah

Úvod	9
1 Vymezení základních pojmů.....	11
1.1 Senior	11
1.2 Stáří a stárnutí.....	16
1.3 Celoživotní učení a vzdělávání	19
1.4 Spokojenost	23
2 Vzdělávání a edukace seniorů	25
2.1 Funkce edukace seniorů	31
2.2 Motivace seniorů ke vzdělávání	34
2.3 Bariéry ve vzdělávání seniorů	37
2.4 Instituce ve vzdělávání seniorů	40
3 Univerzita třetího věku	43
3.1 Historie univerzit třetího věku.....	44
3.2 Současnost univerzit třetího věku	46
3.3 Účastník univerzity třetího věku	48
3.4 E-learning ve vzdělávání.....	49
4 Virtuální Univerzita třetího věku	52
4.1 Historie Virtuální Univerzity třetího věku.....	54
4.2 Organizace Virtuální Univerzity třetího věku	56
4.3 Účastníci Virtuální Univerzity třetího věku.....	58
5 Výzkumný projekt.....	60
5.1 Pilotážní předvýzkum	62

5.2	Hlavní šetření pomocí rozhovorů.....	73
5.3	Diskuze	81
	Závěr.....	86
	Seznam literatury a zdrojů	91
	Seznam zkratk	98
	Seznam obrázků, grafů a schémat.....	99
	Seznam tabulek	100
	Seznam příloh.....	101

Úvod

V poslední době se stále častěji mluví o vzdělanostní společnosti, která by měla zahrnovat všechny členy, jak ty nejmladší, tak i ty nejstarší, seniory. Edukace seniorů se stává aktuálním tématem. Podle statistických dat, je zřejmé, že počet seniorů ve společnosti roste a do budoucna se čísla budou stále zvyšovat. Studie Ministerstva práce a sociálních věcí ČR uvádí, že věková kategorie seniorů (65 let a více), bude jedinou částí populace, která bude i nadále růst. Do roku 2035 vzroste v řádu jednoho milionu osob. (MPSV, Burcin & Kučera, 2010, s. 29) I v seniorském věku je třeba zůstat nadále aktivní, prožívat pocity užitečnosti a nebýt vyčleněn ze společnosti a společenského dění. Musejí být sami aktivní, přizpůsobovat se změnám ve společnosti a tempu vývoje, které mimochodem ovlivňuje nás všechny. Jedna z možností, jak k uspokojení zmíněných i dalších potřeb, přispět jsou vzdělávací aktivity, které v seniorech probouzí pocity důstojnosti, seberealizace a životního uspokojení. I v pozdním věku lidé stále touží získávat nové informace, objevovat dosud pro ně neobjevené a dále se vzdělávat. Otázkou ovšem je, zda narůstající společnost seniorů má dostatek edukačních nabídek pro rozvoj a smysluplné trávení volného času.

Jedním z důvodů, proč je tato problematika autorkou práce zpracovávána, je fakt, že oblast virtuálního vzdělávání je, dá-li se tak říci, stále ještě v plenkách a není dostatečně popsán a neexistují k ní výzkumné studie, které by tuto oblast vzdělávání mapovaly.

Zato práce má teoreticko-empirický charakter. Jednou z možností dalšího vzdělávání je vzdělávání seniorů, které je zároveň součástí koncepce celoživotního učení. Pojmy jsou osvětleny v teoretické části, která je rozčleněna celkem do čtyř kapitol. Rámcem diplomové práce je senior, proto se první kapitola zabývá definicí tohoto pojmu a nastiňuje problematiku

nejednoznačnosti definic podle různých autorů. Dále je zde nastíněna problematika stáří a stárnutí. Důležitými klíčovými pojmy jsou v této práci definovány celoživotní učení a vzdělávání a na závěr se kapitola zabývá spokojeností, protože je to jeden z hlavních ukazatelů pro empirickou část práce. Druhá kapitola se zaměřuje na samotnou problematiku edukace seniorů a popisuje vymezení od různých autorů, dále kapitola nastiňuje funkce edukace, motivátory a bariéry ve vzdělávání seniorů. Na závěr kapitoly jsou stručně popsány instituce, které se edukací seniorů zabývají. Pozornost je zaměřena na náročnější formu seniorského vzdělání, kterou je Univerzita třetího věku samostatně popsána ve třetí kapitole. Pro výzkumné šetření je třeba se seznámit s Virtuální Univerzitou třetího věku, protože české pojetí se od toho zahraničního značně liší. Této, poměrně nové instituci je věnována čtvrtá kapitola.

Poslední kapitola se zabývá empirickou částí práce. V úvodu je definován cíl a vyřčeny výzkumné otázky. V první části této kapitoly byl popsán předvýzkum. Pro uvedení do problematiky bylo realizováno kvantitativní šetření mezi frekventanty Virtuální Univerzity třetího věku. Zjištění pilotážního předvýzkumu je následně popsáno a pro lepší přehlednost a orientaci zpracováno do tabulek a grafů. V rámci kvalitativního šetření byly uskutečněny rozhovory se zástupci vzdělávacích institucí pro seniory. Polostrukturované rozhovory, založené na čtyřech definovaných oblastech, společně s výsledky dotazníkového šetření odpověděly v závěru kapitoly na výzkumné otázky.

Z výše uvedeného vyplynul hlavní cíl práce – zjistit názory organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání na alternativu výuky U3V, případně názory těch, kteří s daným typem vzdělávání mají zkušenosti. V rámci konkretizace cíle se diplomová práce zaměří na názory (zájem, možnosti, bariéry) potenciálních organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání.

*„Nám jde o lepší budoucnost,
a proto se nesmíme zastavit v hledání prostředků,
které ji mají umožnit.“*

J. A. Komenský

1 Vymezení základních pojmů

V této části práce jsou definovány pojmy jako senior, stáří, celoživotní učení a vzdělávání, které provází touto prací, a v neposlední řadě je definována spokojenost, tento pojem provází empirickou částí.

1.1 Senior

Autoři se neshodují, jak přesně definovat termín „senior. Obecně jsou tímto pojmem jsou označovány osoby, které se nachází ve vývojové fázi stáří. Různí autoři se shodují pouze v pohledu na seniorský věk jako na stáří. Podle Ondrákové (2012, s. 11-12) není jednoduché jednoznačně termín charakterizovat. V české společnosti se používají termíny jako „důchodce“, „geront“ a familiární termíny jako „babička“ nebo „dědeček“. Je možné setkat se i s termíny jako „stařenka“ a „stařeček“, která jsou užívány běžnými lidmi, a i v médiích, a díky tomuto označení si lze představit cílovou skupinu, resp. typického reprezentanta této skupiny. I podle Fronka (2013, s. 488) má výraz „senior“ více významů a v jiných zemích pojem označuje osoby zkušenější, starší a služebně nadřazené. Špatenková a Smékalová (2015, s. 47) upozorňují na fakt, že pojem „senior“ není legislativně ani v odborné literatuře jednoznačně ukotven. Používá se jako synonymum starého člověka, který pobírá starobní důchod. Důchodce je dalším výrazem používaným pro označení seniora. Podle Šeráka (2009, s. 183) je termín někdy nepřesně ztotožňován s rolí důchodce, přičemž seniora chápe jako aktivnějšího

a soběstačnějšího. Sak a Kolesárová (2012, s. 25) uvádí, že senior je člověk v završující fázi života. Seniozem se člověk stává plynulým přechodem ze střední generace.

Haškovcová (2010, s. 18) se opírá o definici Světové zdravotnické organizace, která říká, že stařecký věk (neboli senescence) je období života, ve kterém dochází k poškození fyzických nebo psychických sil a stávají se zřetelnějšími než v předchozích životních obdobích. Stařecký věk lze aplikovat jen na určitou skupinu seniorů, tedy na ty, u nichž je stáří nepřehlédnutelné (Haškovcová, 2010, s. 20). Jediným objektivním faktorem posouzení toho, kdo je senior, je věk. Světová zdravotnická organizace WHO (World Health Organisation) v 60. letech minulého století stanovila hranici stáří na 60. rok života a doporučila dělení následovně:

- 60–74 let ranné stáří,
- 75–89 let vlastní stáří,
- 90 let a více dlouhověkost.

V poslední době se ovšem jednotliví autoři v rozdělení věkových kategorií rozcházejí. Častěji se uplatňuje dělení následovné (Mühlpachr, 2009, s. 21):

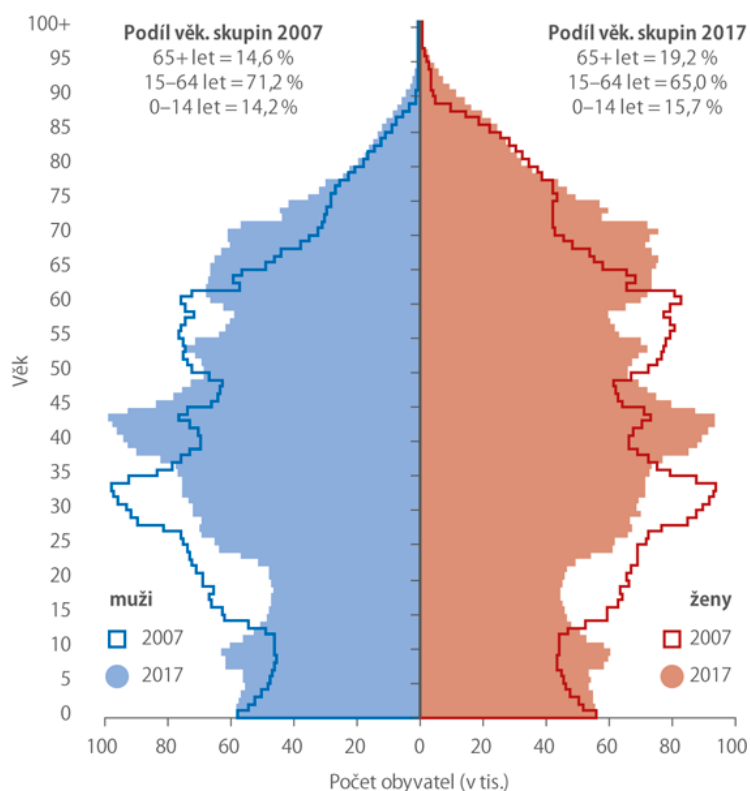
- 60–74 let mladí senioři,
- 75–84 let staří senioři,
- 85 let a více velmi staří senioři.

Švamberk Šauerová a kol (2013, s. 69) označuje mladé seniory výrazem „*young old*“, pro osoby starší 75 (resp. 80) let používá termín „*old old*“ a ti, kteří dosáhli hranice 85. roku věku používá označení „*very old old*“, v překladu jako *dlouhověcí*. Autorka považuje za rozdělení účelné, souvisí se zdravotním stavem, seberealizací, penzionováním, ztrátou soběstačnosti a osaměním (Nechlebová, 2013, s. 69-70).

Český statistický úřad (2019) vymezuje, pro účely statistik, dolní hranici seniorského věku, tou je dosažení 65. roku života (Český statistický úřad, 2012). Zároveň uvádí zvyšování počtu i podílu osob ve věku 65 let a více. K těmto změnám dochází vlivem vývoje věkové struktury a prodlužováním délky lidského života (Český statistický úřad, 2018).

Vlivem demografických změn ve struktuře obyvatelstva se mění i mez, kdy začíná důchodový věk populace. Postupně ubývá produktivních osob (viz srovnání podílu věkových skupin v roce 2007 a 2017 v Grafu 1), z čehož vyplývá nutné začleňování seniorů do pracovní sféry, například zvyšováním hranice věku odchodu do důchodu nebo snižováním pracovních úvazků.

Graf 1 - Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, 2007 A 2017 (k 31. 12. 2017)

Zdroj: Český statistický úřad, 2018

Dále se jako označení životního období po 60. roce věku začalo užívat spojení „třetí věk“. Termín vychází z rozdělení lidského života do tří etap – dětství a mládí, dospělost a stáří. Označení „třetí věk“ se ujalo z důvodu, že představuje eufemistické pojmenování starých lidí a stáří. Třetí věk je tedy to období života, ve kterém dochází ke změnám denního rytmu, společenských kontaktů atd. z důvodu ukončení pracovního procesu a odchodu do důchodu. (Čornaničová, 1998, s. 31-32)

Mülpachr (2009, s. 9–10) definoval společné rysy seniorské populace jako velmi heterogenní, což je především způsobeno:

- jedinečností osobních rysů a vloh, které se udržují po celý život,
- odlišnou mírou chorobných změn,
- událostmi, návyky a zkušenostmi života včetně vzdělávání a profesní kariéry,
- životním způsobem, názorem a systémem hodnot,
- rozdílným sociálně-ekonomickým zázemím včetně bydlení,
- průběhem životní dráhy a strukturálními vlivy na ni.

Petřková a Čornaničová (2004, s. 28), navazují na předchozí vymezení a tvrdí, že senioři jsou si v mnoha rysech velice podobní, na druhou stranu se často odlišují v potřebách a nárocích. Autorky považují seniory za rizikovou společenskou skupinou a mezi ohrožující faktory řadí:

- věkovou diskriminaci a ageismus,
- snižování ekonomické úrovně,
- předsudky,
- generační intoleranci včetně pracovních příležitostí na vedoucích pozicích,
- osamělost (především v souvislosti s ovdověním) a zvýšení rizika ztráty soběstačnosti,
- zhoršenou orientaci ve společnosti,

- vyšší nemocnost a podceňování léčitelnosti obtíží,
- ztrátu rozhodovacích schopností a manipulaci,
- a mnoho dalšího.

S rostoucím věkem se u seniorů prohlubují citové vazby s okolím a ke svým blízkým. Proto s ohledem na předchozí text, Špatenková a Smékalová (2015. s. 59-61) identifikují a charakterizují hluboce zakořeněné strategie vyrovnání se se stářím a stárnutím jako strategie:

- konstruktivní – jedinec je smířený s realitou stárnutí, raduje se ze života, je vstřícný a optimistický, dokázal se vyrovnat s omezeními stáří, a přesto je stále aktivní;
- závislosti – jedinec je relativně optimistický, ale pasivní, manipuluje s okolím a využívá k tomu zdravotní a jiné obtíže, je závislý na druhých lidech, na které spoléhá více než na sebe;
- obranná – soběstační lidé odmítající pomoc druhých, protože si stáří nepřipouští a pod různými záminkami odmítají odchod do penze;
- hostility – již během aktivního života jsou stálými stěžovateli, vůči svému okolí se chovají nepřátelsky a jsou mrzutí, nespokojení, agresivní, podezíraví a rádi vyhledávají konflikty;
- sebenenávisti – jedinci obrazejí hněv vůči sobě samým, pesimisticky se staví ke stáří a převládá u nich smutek a deprese, smrt přijímají jako vysvobození.

1.2 Stáří a stárnutí

Život každého člověka, probíhá v několika určitých vývojových etapách, od narození až po smrt. Každé z období je charakterizováno něčím specifickým a nese určité zákonitosti, jež z nich vyplývají, ovlivňují kvalitu, způsob a rozsah bytí, každý se jim musí přizpůsobit a mít je na paměti. Každé z vývojových období nabízí určité možnosti, a naopak v něčem limituje.

Oblastí stáří a stárnutí, jak poukazuje Mühlpachr (2009, s. 8), se zabývali již antičtí myslitelé. Aristoteles vnímal stárnutí jako důsledek úbytku tepla, Hippokrates jako ztrátu vlhka a Platon stáří chválil, protože mělo vést k lepší harmonii života, k opatrnosti a k moudrosti. Sokrates se prodloužení života obával, měl strach, že daň za stáří bude v podobě hluchoty, slepoty a bude rychle zapomínat. Seneca považoval stáří za nevyлéčitelnou nemoc. Ve středověku panoval strach ze stáří, proto na něj negativně. V 17. století Jan Amos Komenský zařadil Školu stáří, jako jednu ze součástí Vševýchovy. Oblasti stáří a stárnutí nejsou řešeny pouze v poslední době, každé historické období ovšem na tuto oblast nahlíží jinak. Často je stáří chápáno v negativním kontextu, především z pohledu ztrát jako např. ztráty možností, radosti ze života, optimismu, naděje a přibývá omezeních. Při zmínce o stáří si většina lidí vybaví nesoběstačnou neschopnou osobu, závislou na pomoci druhých. Tak to však být nemusí. Naopak pro mnoho lidí je stáří tou nejhezčí etapou života. (Malíková, 2011, s. 13-14) Jedno z posledních období lidského života (stárnutí) je doprovázeno psychologickými, biologickými a sociálními změnami. Tato etapa je fází, ve které dochází k poklesu energie, k omezení a oslabení funkcí organismu. S věkem ovšem přichází moudrost, nadhled a pocit relativní svobody a vnitřního naplnění. Bohužel je to také období životních ztrát. (Vágnerová, 2007, s. 299).

Špatenková a Smékalová (2015, s. 59) definují stárnutí jako nevyhnutelný, přirozený a zákonitý proces, jež je typickým pro všechny živé

organismy. Haškovcová (1990, s. 59) vysvětluje pojem stáří jako přirozené období lidského života, které je nedílnou součástí ostatních období (dětství, mládí a doby zralosti). Jak Haškovcová dále upozorňuje, že nejen společnost, ale každý jedinec se na proces stáří během života dívá rozdílně. Jak se mnozí domnívají, stáří nemusí přinášet nutně jen úpadek, naopak mnozí jedinci, pokud chtějí, dokáží podle Pichauda a Thareau (1998, s. 14) procesy úpadku a slábnutí zpomalit a občas i zastavit. Podle autorů stáří může přinášet i nové ovoce v podobě shovívavosti, moudrosti, humoru, schopnosti vidět lidi a věci do hloubky či nacházet smysl života.

Během stárnutí dochází také v sociální oblasti života ke změnám. Nejdůležitější změnou je ukončení aktivity na trhu práce a s tím spojený odchod do důchodu. Je to období, které mění život seniora. Autorka této práce považuje za nejcitlivější oblast ekonomickou situaci, senioři chtějí být schopni postarat se o sebe sami a nebyť v tomto ohledu na nikom závislí. Jeden z nejdůležitějších faktorů ovlivňující průběh stáří je podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 204) rodina a přátelé seniora. Citové vazby, jak se autoři domnívají, jsou v tomto období velice podstatné, pro seniora představují pocit jistoty, sounáležitosti a potřebnosti. Vágnerová (2007, s. 359) doplňuje, že sociální dopad a samotný odchod do důchodu jsou genderově odlišeny. Rozdílnost je spatřována především v oblasti výběru aktivit. Jelikož ženy se již v předešlých etapách musely vyrovnat se značným množstvím různých situací (např. změny tělesné aktivity), nemá ztráta zaměstnání tak velký dopad na sociální aktivity jako u mužů.

Biologické změny v procesu stárnutí probíhají především na fyziologické úrovni, a to individuálně u každého jednotlivce, postihují tělesné orgány a tkáně. Tyto změny jsou ovlivněny geneticky a také správným životním stylem.

Pacovský (1990, s. 29) zasazuje proces biologického stárnutí do období mezi 60–75 věkem života. Též považuje období, v němž dochází k viditelným

změnám, například se mění postava či dochází k postupnému ochabování svalstva, dochází ke snížení adaptačních schopností, objevují se viditelnější vrásky a šediny. V tomto období dochází ke stárnutí smyslového vnímání, horší se sluch, zrak, čich i chuť. Dochází k omezování komunikačních schopností, protože se senioři uchylují do určité sociální izolace. Dle Ondrákové (2012, s. 18) senioři v tomto věkovém rozpětí reagují na změny neustálými stížnostmi, stezky a snaží se upoutat pozornost. Tyto aspekty jsou dle Ondrákové (tamtéž) považovány za oprávněné obavy z oblasti stáří.

Podle Čornaničové (1998, s. 41) se biologické změny odráží především ve vzhledu, v oblasti pohybového aparátu a způsobu držení těla a v kvalitě kůže a vlasů. V rámci těchto projevů může docházet k:

- úbytku energie, síly a svalové hmoty,
- snižování odolnosti organismu,
- zhoršování smyslů,
- snižování motorických schopnostem a dalším.

Během procesu stárnutí, jak již bylo zmíněno, nedochází jen k biologickým změnám, ale také k psychickým. Langmeier a Krejčířová (2006, s. 204) nejčastěji zaznamenávají zhoršení především krátkodobé paměti, u dlouhodobé paměti k závažnější změnám nedochází. Jak emoční, tak i obsahové vzpomínky na dětství jsou, i když do určité míry zkresleny, stále uchovány. Vágnerová (2000, s. 453) doplňuje, že zhoršení je u každého zcela individuální. Opět do určité míry závisí na genetickém vybavení jedince, zdravotní stav, postoje a zkušenosti. Pro fungování člověka je paměť velmi důležitá, pokud přiměřeně funguje, jedinec ví, kdo je a udržuje si vlastní identitu.

Změny ve stáří nemusí být nutně jen negativní, podle Pacovského (1990, s. 40) jsou oblasti, jako jazyková vybavenost, slovní zásoba či intelekt, které se nemění. Naopak zlepšuje se trpělivost a vytrvalost, což je i jeden z důvodů, proč se dále vzdělávat.

1.3 Celoživotní učení a vzdělávání

Počátky teorie o celoživotním vzdělávání, jak již bylo zmíněno, lze nalézt v dílech Jana Amose Komenského, a především v díle „*Vševýchova*“, hlásal a vybízel k učení všech a ve všech směrech.

Celoživotní a učení je oblast pomáhající seniorovi nebýt osamocen. Palán a Langer (2008, s.101) definují celoživotní učení jako proces, který člověka provází od narození po smrt. Možnost učení probíhá jak v tradičních institucích vzdělávacího systému, tak i mimo něj.

Celoživotní učení a vzdělávání je základním lidským právem (Petřková & Čornaničová, 2004, s. 10). Představa, že vzdělávání a učení člověka je omezeno pouze na období dětství a mládí, je dle Mühlpachra (2009, s. 132) dávno překonána. Stejně jako další autoři, i on chápe učení jako celoživotní proces. Je nezbytné umožnit přístup celoživotního vzdělávání všem, i seniorům. Je zapotřebí vytvořit takové podmínky a příležitosti ke vzdělání, aby lidé měli vnitřní potřebu učit se a dále se vzdělávat v rámci celoživotní dráhy

Celoživotní učení, jako propojený celek (viz Tabulka 1) probíhá v těchto šesti etapách (Zormanová, 2017 s. 21):

1. předškolní výchova a vzdělávání,
2. výchova a vzdělávání v rámci školní docházky,
3. všeobecné vzdělávání na gymnáziích,
4. profesní vzdělávání na středoškolské úrovni vzdělávání,
5. profesní vzdělávání na vysokoškolské úrovni vzdělávání,
6. vzdělávání dospělých.

Tabulka 1 - Celoživotní učení

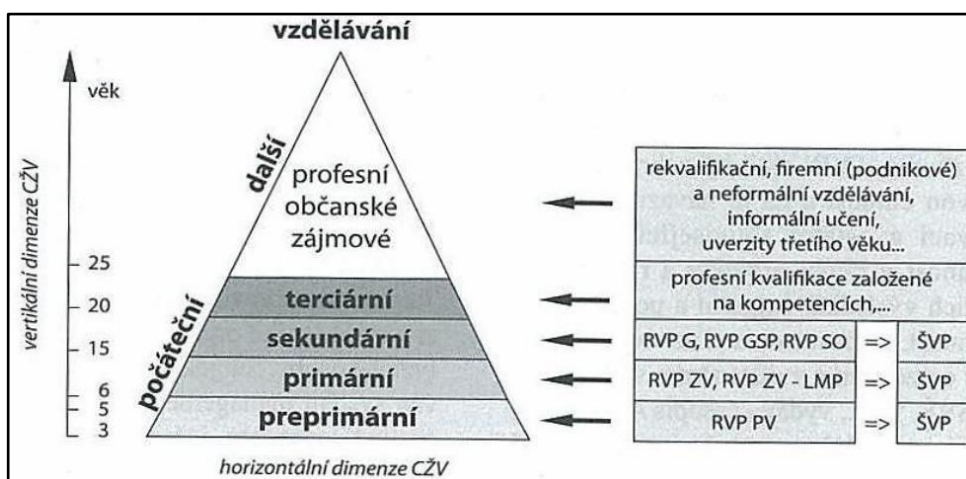
Celoživotní učení (vzdělávání)				
Vzdělávání dětí a mládeže			Vzdělávání dospělých	
Ucelené formalizované vzdělávání na školách	Vzdělávání a výchova v rodině	Zájmové vzdělávání	Vzdělávání dospělých v produktivním věku	Vzdělávání seniorů

Zdroj: Zormanová, 2017 s. 21

Součástí konceptu celoživotního učení je i zájmové vzdělávání, do kterého mimo jiné patří akademie třetího věku, kluby seniorů či univerzity třetího věku. Zájmové vzdělávání se zaměřuje na individuální potřeby lidí a umožňuje seberealizaci ve volném čase. (Palán & Langer, 2008, s. 68)

Do celoživotního učení a vzdělávání řadí Průcha s Veteškou (2012, s. 52-53) veškeré formalizované a neformální činnosti, které souvisí s učením, průběžně se realizují s cílem dosáhnout zdokonalení znalostí a dovedností. V rámci členění Celoživotní vzdělávání (CŽV) na počáteční a další vzdělávání lze vyvodit fakt, že senioři se účastní dalšího, zájmového, profesního či občanského vzdělávání. Obrázek 1 vyobrazuje zařazení vzdělávání seniorů v kontextu CŽV.

Obrázek 1 - Pyramidální pojetí celoživotního vzdělávání – aplikace na podmínky

Zdroj: Průcha & Veteška, 2012, s. 53

Podobně tento pojem definovala i Evropská unie v roce 1999. Základy současného konceptu celoživotního učení (CŽU) sahají do 90. let minulého století. S konkrétními strategiemi CŽU v té době přicházely především mezinárodní organizace jako UNESCO, OECD či Evropská komise. Koncepty celoživotního učení začaly však vznikat mnohem dříve (v 60. a 70. letech) minulého století, a formulovaly je mezinárodní organizace (OECD, UNESCO a Rada Evropy). Prvotním cílem byl sociální a kulturní rozvoj společnosti prostřednictvím vzdělávání, které by mělo být přístupné všem. Cíle vztahující se k práci byly až druhotné, některé cíle, jako environmentální byly v té době opomíjeny úplně. (Strategie celoživotního učení ČR, 2007, s. 9-11)

Za zakladatele moderního pojetí celoživotního vzdělávání jsou považováni Eduard Lindeman a Basil Yeaxlee, podle nichž je učení integrální součástí života a z tohoto důvodu je učení nikdy nekončícím procesem (Průcha & Veteška, 2012, s. 52). Hlavní myšlenkou a principem celoživotního učení je podle Šimka (1996, s. 28) provázanost všech možností učení do jednoho celku, do kterého zahrnuje formální a neformální vzdělávání a informální učení.

Formální vzdělávání označuje řízený cílevědomý proces a zajišťují ho vzdělávací instituce, jehož cíle, funkce, obsah výuky, způsob hodnocení a didaktické prostředky vymezuje platná legislativa. Účelem formálního vzdělávání je uplatnění na pracovním trhu. Zahrnuje jednotlivé stupně, které na sebe navazují, a mezi které patří základní a střední vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou, vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání. Po absolvování každého stupně vede k získání vysvědčení, certifikátů či diplomů. (Zormanová, 2017, s. 22)

Neformální vzdělávání se realizuje mimo formální systém a nevede k dosažení uceleného školského vzdělání a obvykle ani k získání formalizovaného osvědčení. Do této kategorie je zařazováno zájmové, rodinné a občanské vzdělávání, vzdělávání seniorů, profesní vzdělávání apod. Cílem je získání nových zkušeností, dovedností, vědomostí a kompetencí. Typickými příklady jsou kurzy cizích jazyků, rekvalifikační kurzy, autoškola. Vzdělávání může být poskytováno přímo na pracovišti, prostřednictvím soukromých vzdělávacích společnostech, neziskových organizací a také v tradičních školách. (Zormanová, 2017, s. 23)

Informální vzdělávání¹ je nesystematické, neorganizované a institucionálně nezabezpečené získávání a osvojování si vědomostí, dovedností a postojů z každodenního života. Vede k rozvíjení schopnosti samostatného myšlení, smysluplnému jednání a zrání. Mezi nástroje patří koučing, mentoring, workshopy a další. (Zormanová, 2017, s. 23) Informální učení probíhá v rodině, ve společnosti, v práci i ve formě sledování médií. Aktivitami se tedy člověk vzdělává jak uvědoměle, tak i neuvědoměle.

¹ Řada autorů používá pojem informální učení, podle jejich vysvětlení vzdělávání musí být vždy organizované, což informální vzdělávání není.

Jak uvádí Palán a Langer (2008, s. 102), celoživotní učení se zaměřuje na rozvoj člověka a posílení jeho občanských funkcí, které jsou primárně zaměřeny na rozvoj osobnosti, posílení soudržnosti společnosti, na podporu demokracie a občanské společnosti, výchovu ke spolupráci a partnerství, zvýšení zaměstnatelnosti a prosperity společnosti.

1.4 Spokojenost

Bratská a Ďurič (1997, s. 337) definují z pohledu psychologie spokojenost jako subjektivní prožitek, který se u jedinců objevuje v důsledku uspokojování potřeb. Lašek a Kupčecová (2003, s. 228) říkají, že spokojenost či nespokojenost je rozpor mezi existujícím a žádoucím stavem. Dále autoři definují spokojenost podle Michalose jako množství rozporů mezi vnímáním sebe sama a vnímáním:

- a) jiných,
- b) ideálním já a
- c) aktuálního prožitku.

Spokojenost lze v kontextu této práce zúžit na spokojenost v rámci vzdělávání se však na spokojenost v rámci vzdělávání. Lze konstatovat, že spokojenost je čistě subjektivní, to, že je s výukovou, metodami a lektorem spokojen jeden účastník, nutně neznamená, že za stejných podmínek (stejný učitel, stejné metody, ...) bude spokojený i druhý. Lze tedy konstatovat, že spokojenost je čistě subjektivní stav, při kterém jedinec prožívá pocity uspokojení a pohody. Spokojenost nastává ve chvíli, kdy se naplní očekávání. Ke spokojení přispívá i kontakt s blízkými lidmi, věcmi. K radosti, a tedy i ke spokojenosti, vedou i činnosti, které jedinec vykonává sám nebo i někdo jiný. (Hartl, 2004, s. 259) Člověk je tedy spokojen tehdy, jsou-li uspokojeny jeho očekávání, které nejsou extrémně a nenávratně narušeny a vše je tak, jak to konkrétní osobě vyhovuje.

Žádná literatura se nikterak do hloubky nezabývá spokojeností seniorských účastníků kurzů vzdělávání. Na základě bohatých životních zkušeností přicházejí do kurzů s určitým očekáváním. Autorka této práce se domnívá, že existuje mnoho faktorů, které nesou podíl na celkové spokojenosti. Jedním z nejdůležitějších faktorů je kolektiv a utváření nových přátelství, vnímání lektora, obsah a náplň kurzu. Dá se říci, že spokojenost závisí na celkovém klimatu vzdělávací skupiny. Klima ovlivňuje nejen práci studujících a jejich výsledky, nýbrž i jejich emoce a pocity, které ve vzdělávacím procesu prožívají. Pro lepší ujasnění je možné představit si kurzy pro seniory jako běžnou školní třídu. Pojmy, které bezprostředně s klimatem třídy souvisí jsou prostředí a atmosféra. Do výrazu prostředí spadá jak prostředí školy včetně jejího umístění v regionu, tak i ergonomická a hygienická hlediska, stupeň a typ školy. Lašek (2007, s. 40) upřesňuje, že klima třídy je pojmem užším než pojem prostředí a zároveň představuje trvalejší sociální a emocionální naladění účastníků. Pod pojmem atmosféra si lze představit krátkodobé, situační, emoční a sociální naladění ve třídě. Atmosféra se oproti prostředí mění častěji a je emočně vypjatější.

2 Vzdělávání a edukace seniorů

Za jednu ze specifických cílových skupin vzdělávání dospělých lze, jak již bylo zmíněno, považovat seniory. V současnosti se prosazuje celoživotní vzdělávání, které je bráno za významnou aktivitu v životě jedince i společnosti. Jak již bylo zmíněno výše, koncepce CŽV není orientovaná jen na období dětství a mládí, nýbrž znamená možnost vzdělávání po celou dobu života, tedy i pro jedince v postproduktivním věku. (Zormanová, 2017, s. 41)

Vzdělávání seniorů nemá dlouhou tradici, objevuje se až od sedmdesátých let minulého století a podle Čornaničové (1998, s. 5) je považováno jen za výchovně-vzdělávací praxi, jímž bylo třeba reagovat na rozpaky z důchodového věku, který se podle autorky vyznačuje jako čas zasloužilého odpočinku člověka, který následuje za aktivním pracovním obdobím života.

Průcha a Veteška (2012, s. 274) v odborném významu andragogiky² nahlíží na vzdělání v širším smyslu, definují vzdělávání jako to, co je možné označit výrazem „edukace“, tedy jako řízený proces učení a vyučování v edukačním prostředí, např. školy. Pojem edukace je vhodnější než výraz výchova a vzdělávání, jelikož pokrývá všechny typy formálního i neformálního vzdělávání, tedy všechny formy vyučování a učení (Průcha & Veteška, 2012, s. 85).

Vzdělávání seniorů je oblastí teorie a praxe zabývající se intencionálním edukačním působením v období stáří. Subdisciplínami v českém

² Andragogika je vědní obor zabývající se veškerými procesy a souvislostmi učení a vzdělávání dospělých. V širokém smyslu jde o teorii i praxi vedení dospělých ve všech hlavních sociálních sférách (vzdělávání dospělých, péče o lidské zdroje, sociální andragogika a sociální práce, kulturní práce).

a slovenském prostředí jsou názvy jako geragogika, gerontopedagogika či gerontagogika (Průcha & Veteška, 2012, s. 277).

„Edukace seniorů představuje komplexní širokospektrální interdisciplinární přípravu seniora na důstojné prožití poslední etapy jeho života.“ Švamberk Šauerová a kol (2013, s. 7) Pod pojmem edukace si lze představit několik úloh. Nejde pouze o získávání nových znalostí a dovedností, ale jde také o konkrétní pomoci, povzbuzování a zkvalitnění průběhu stárnutí. Průcha, Mareš a Walterová (2003, s. 53) se na rozdíl od jiných autorů dívají na výrazy vzdělávání a edukace z pedagogického hlediska, kde jsou tyto pojmy považovány za synonyma a označují situaci, v níž je jedinec v procesu učení.

Zvláště poslední dobou je seniorům věnováno více pozornosti. Beneš (2004, s. 110-111) uvádí některé z důvodů, proč tomu tak je. Prvním argumentem je známý fakt stárnutí společnosti v průmyslových zemích, zkracování pracovní životní doby a prodlužování doby dožití vedou k faktu, že v některých zemích je samotná důchodová fáze delší než doba pro přípravu na povolání. Dochází k nárůstu obyvatel starších šedesáti let, nicméně díky postavení trhu práce je ve více než polovině případů v zemích Evropské unie využíváno předdůchodového řešení. Další příčinou je podle Beneše rostoucí ekonomická (konzumní) síla seniorů a v některých zemích jsou lidé důchodového věku považovány za vlivnou politickou skupinu. Tomczyk (2015, s. 56) považuje vzdělávání starších lidí za poměrně nový trend v rámci vzdělávání dospělých a jedná se o velice pozitivní jev.

Centrum vizualizace a interaktivity vzdělávání, s. r. o. v období let 2006–2008 realizovalo projekt *Senior's Education and Training* (SET) za podpory Evropské unie v rámci projektu *Grundtvig*. Česká verze názvu projektu SET je *„Výměna znalostí o vzdělávání seniorů v České republice, Rakousku, Španělsku a Švédsku“* a byl zaměřen na výměnu zkušeností v oblasti celoživotního

vzdělávání ve čtyřech partnerských zemích EU (Česká republika, Rakousko, Španělsko a Švédsko). Projekt si kladl za cíl zprostředkovat výměnu informací o aktivitách a činnostech, které ovlivňují stárnutí. (Krňanská, 2011, s. 21-25) Šetřením bylo zjištěno, že vzdělávání výrazně ovlivňuje kvalitu života seniorů a zároveň by studium oboru nemělo být zaměřeno do hloubky, nýbrž by se mělo orientovat na osobní rozvoj jedince a jeho záliby. Vhodné je „vzdělávání na míru“, tedy přizpůsobení vzdělávacích aktivit seniorovi tak, aby byly v souladu s jeho prioritami. Respondenti šetření se podle autora domnívají, že vzdělávání zpomaluje stárnutí, tuto domněnku výzkum neprokázal. Vzdělávání seniorů umožňuje etapu stárnutí prožít aktivně, nikoliv ji zpomalit. Provedený výzkum poukázal na to, že senioři preferují vzdělávání nabízené vysokými školami a univerzitami. Do českém povědomí se dostávají univerzity třetího věku, které pro seniory zaručují vysokou úroveň kvality.

Petřková a Čornaničová (2004, s. 9) nepovažují změny, ke kterým v moderních společnostech dochází, za vždy příznivé pro generaci seniorů. Mnoho negativních důsledků přináší především důraz na ekonomický růst a stabilitu, rozvoj nových technologií a profil člověka jako obraz kvalifikované pracovní síly. Palán a Langer (2008, s. 64) považují seniory za ohroženou sociální skupinu, jimž vzdělávání pomáhá nacházet nové hodnoty, postoje a jiný smysl života. Při realizaci vzdělávacích akcí je tento fakt neopomenutelný.

Pichaud a Thareau (1998, s. 26-27) podotýkají, že odchodem do důchodu člověk mění svoji identitu, ztratil pracovní profesi, ubývá kontakt s pracovníky ze zaměstnání a musí si nově uspořádat život, i proto může vzdělávání představovat novou životní náplň. Petřková a Čornaničová (2004, s. 10) doplňují toto vymezení o fakt, že odchodem do důchodu obecně dochází k úbytku všech sociálních kontaktů, s čímž souvisí pokles aktivit i snížení

možnosti komunikace s ostatními. Další vzdělávání tak může pro některé znamenat i jakési nové zaměstnání. Vzdělávání, podle Klevetové a Dlabalové (2008, s. 54), přispívá k posilování sebedůvěry, získávání nových poznatků a lepší orientaci ve světě moderních technologií.

Pro některé seniory je podle Rabušice (1995, s. 146) etapa důchodu spíše dožitím než aktivním obdobím, ve kterém mohou rozvíjet a objevovat své zájmy a uskutečňovat touhy, na něž dříve neměli čas, tato skepse je dána tím, že lidé při odchodu do důchodu nemají vytvořený program. Tento fakt podporují i Pichaud a Thareau (1998, s. 27) podle nichž je čas v aktivním životě řízen prací a v postproduktivním věku je to opakem, čas si organizuje sám, musí se sám zaměstnat a vymyslet si činnosti. Vstupem do důchodu člověk přechází do jiného života, který si musí naplnit sám.

Z didaktického hlediska naplňuje edukace seniorů cíle poznávací, postojové a psychomotorické (Čornaničová, 2004, s. 81). Cílem vzdělávání seniorů je podle Haškovcové (2010, s. 129) smysluplná kultivace času stárnoucích dní. Na první místo neřadí edukační aspekty, nýbrž využití volného času. Petřková a Čornaničová (2004, s. 64) vymezily čtyři základní cíle edukace seniorů:

- kultivace života a jeho obohacování,
- pomoc při pohybu v dynamicky rychle se měnícím světě,
- udržování tělesné a duševní aktivity,
- usnadnění adaptace na nový způsob života.

Oblast edukace seniorů netvoří žádný jednotný, ucelený a provázaný systém, naopak je to oblast širokého dosahu. Může mít povahu neprofesního seniorského vzdělávání a nejčastěji se pak jedná o výuku počítačové gramotnosti, trénování paměti, výuku cizích jazyků apod. (Klevetovská a Dlabalová, 2008, s. 52-53). Mezi edukační aktivity zahrnuje Špatenková

a Smékalová (2015, s. 36) nejrůznější programy. Jedná se o kurzy zaměřené na obnovu či prohloubení znalostí a dovedností pro setrvání nebo pro opětovné zapojení se na trh práce (profesní vzdělávání) přes rozvoj užitečných dovedností pro dobrovolnické aktivity až po kurzy zaměřené na rozvoj osobnosti (vzdělávání zájmové).

Šerák (2009, s. 183) považuje vzdělávání seniorů za samostatnou sféru vzdělávání dospělých a podle něj je většina aktivit zájmového charakteru, avšak vlivem demografického vývoje postupuje do popředí profesní (kvalifikační a rekvalifikační) vzdělávání. Šerák (2009, s. 183) se dále domnívá, že vlivem stárnutí populace a úbytku ekonomicky aktivních obyvatel bude pro společnost nezbytné, aby byli i senioři integrováni do pracovní sféry. O těchto potřebách vypovídají i údaje Českého statistického úřadu, jež udávají, že od roku 1995 došlo k nárůstu počtu pracujících lidí starších šedesáti let dva a půl krát. Růst zaměstnanosti ve věkové skupině 60–64 let je ovlivněn zvyšováním věkové hranice udávající odchod do důchodu (ČSÚ, 2016). Jednou z možností, jak si může senior udržet pracovní pozici a být tak nadále výdělečně činným a zároveň zůstat v kontaktu se sociálním okolím, je zvyšování jejich kvalifikace. Nejčastěji si zaměstnanci, kteří pracují i v důchodovém věku zvyšují kvalifikaci prostřednictvím firemního a dalšího vzdělávání, které je organizované a financované podniky. To ovšem neplatí o všech seniorech. Ministerstvo práce a sociálních věcí (2015, s. 13) v „*Národním akčním plánu podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013-2017*“ uvádí, že v desetileté věkové skupině 55-64 let dále vzdělává pouze 5,1 % populace a ve věkové skupině 55-69 let je to pouze 4,2 %. Dle této podkladové studie je nižší účast na vzdělávání vyšších věkových skupin ovlivněna mnoha faktory, mezi než patří ochota jednotlivců vzdělávat se, postavení na trhu práce, dosažená úroveň vzdělání a zastávaná profese. Vzdělávání se netýká pouze pracujících seniorů, podle Ministerstva práce a sociálních věcí (2015a,

s. 18) by měla být podpora vzdělávacích aktivit, ve kterých senioři po odchodu z trhu práce spatřují alternativní uplatnění, nedílnou součástí rozvoje celoživotního vzdělávání.

V každém vzdělávacím procesu seniorů je nezbytné dodržovat určité zásady. Níže zmíněné zásady nesmí být ve vzdělávacích procesech opomíjeny. V rámci výchovného působení na seniory jsou nepostradatelné. Za nejdůležitější jsou považovány (Krystoň, Šerák, & Tomczyk, 2014, s. 18–22):

- zásada lidskosti,
- zásada vědeckosti,
- zásada přiměřenosti,
- zásada soustavnosti,
- zásada aktivity a angažovanosti,
- zásada motivace.

Senioři jsou specifická studijní skupina, která vyžaduje odlišný přístup výuky. Při výuce seniorů by měl lektor respektovat tempo osvojení si nových poznatků, přičemž je velmi náročné vyučovat s ohledem na individuální potřeby. Seniorům je třeba předkládat přehledný systém informací (především v písemné formě), díky kterému mají možnost se k látce vracet. Lektor by měl k účastníkům přistupovat s respektem a měl by být nápomocen při minimalizaci pocitů strachu, úzkosti a nízkého sebevědomí. (Zormanová, 2017, s. 63-64)

2.1 Funkce edukace seniorů

Základní funkce edukace seniorů byly vymezeny již v roce 1979 Emilem Livečkou (s. 143-144), který je rozlišoval následovně:

- **Preventivní funkce** – Výchova ke stáří

Pozitivně ovlivňuje proces stárnutí a kvalitu života seniorů, orientuje se především k výchově ke stáří, ve stáří a k přípravě na stáří. Důvodem je provedení takových výchovných a vzdělávacích opatření, která se v různě vzdálené době projeví pozitivními formativními účinky.

- **Anticipační funkce** – příprava na změny

Souvisí s přípravou a rozhodováním o budoucích životních situacích, jako je odchod do penze či organizace volného času. Principem je určit, jaké znalosti, dovednosti, postoje a způsoby chování si musí jedinci osvojit, aby prožívali vyšší věk bohatěji a s vyšší mírou vnitřního uspokojení.

- **Rehabilitační funkce** – řešení neobvyklých situací

Týká se udržení a rozvoje duševní aktivity. cílem je znovu-obnovení vyrovnaného stavu pro další postup a existenci člověka.

- **Posilovací funkce** – udržování kontaktů

Nejvýznamnější funkce, která má za cíl posilovat sociální integraci seniorů a podporovat jejich aktivní život (zájmy, potřeby, schopnosti). Cílem je udržet staré lidi i v nejpozdnějším věku v aktivních komunikacích a vztazích s okolím i s celou společností.

S identickým vymezením funkcí edukace seniorů se setkáme i u Průchy a Vetešky (2012, s. 277) a stejně tak se s vymezením ztotožňují Petřková

s Čornaničovou (2004, s. 64-65), jež funkce dále rozšiřují a rozdělují do dvou hledisek – podle primárního cíle a podle specifického zaměření výchovy a vzdělávání. Edukace seniorů podle primárního cíle výchovy a vzdělávání plní (Petřková & Čornaničová, 2004, s. 64):

- Vzdělávání funkce – cílem je získávání poznatků, informací, zkušeností a osvojování si dovedností.
- Kulturně-kultivační funkce – zaměřené na rozvoj osobnosti člověka v oblastech umění, kultury, pohybových aktivitách apod.
- Sociálně-psychologické funkce – zaměřené na oblasti sociálních vztahů, psychického rozvoje a udržení adekvátní úrovně kvality života.

S tímto výčtem funkcí edukace seniorů se též ztotožňuje i Haškovcová (2010, s. 129), která však oblast nenazývá *výchovou a vzděláváním*, nýbrž jako *zaměření na osobnostní stránky účastníka vzdělávání*. Dále Haškovcová nerozlišuje dělení do dvou hledisek a ani následné funkce. Podle specifického zaměření edukace konkretizují Petřková a Čornaničová (2004, s. 64-65) funkce následovně:

- Preventivní funkce – v určitém předstihu jsou prováděny vzdělávací a další aktivity včetně opatření, ovlivňující průběh stárnutí a kvalitu života ve stáří.
- Anticipační funkce – připravenost na změny v životním stylu, které ve stáří nastávají, primárně při odchodu z trhu práce.
- Rehabilitační funkce – zabezpečení vyváženého stavu, znovunalézání a udržování fyzických, duševních a psychických sil a zachování soběstačnosti.
- Adaptační funkce – zajištění rovnováhy mezi prostředím, ve kterém žije, a organismem člověka.
- Posilovací (stimulační) funkce – podporování ve smyslu rozvoje a kultivace zájmů, schopností a potřeb.

- Komunikační funkce – zabezpečení setrvání v aktivním kontaktu s okolím, potažmo s celou společností.
- Kompenzační funkce – vzdělávací aktivity nahrazují úbytek sociálních kontaktů a vyplňují místo po ztrátě profesní role.
- Aktivizační funkce – napomáhá při začlenění do společnosti, k pocitu životní spokojenosti a důstojnosti.
- Relaxační funkce – kultivované trávení volného času vedoucí k vnitřní harmonii člověka.
- Funkce mezigeneračního porozumění – orientuje se na prohloubení porozumění a vztahů mezi jednotlivými generacemi a prevenci napětí mezi nimi.

Z psychologického hlediska má vzdělávání seniorů několik funkcí. Srnec (1995, s. 38-39) tyto funkce označuje pomocným heslem ROSA, přičemž každé jednotlivé písmeno označuje jednu z funkcí edukačních aktivit:

- „R“ – racionální postoj, rozumí se tím lepší připravenost seniorů na nevyhnutelné změny přicházející s životní etapou, rozumí jim a jsou schopni je akceptovat snáze.
- „O“ – orientace na budoucnost, tedy motivace plánovat, posilování radostných očekávání, těšení se na cokoliv, co v budoucnu přijde. Díky vzdělávání je do života seniorů vnesená určitá časová struktura, která nutí myslet a plánovat s dlouhodobou, nejen časovou, perspektivou vpřed.
- „S“ – sociální kontakty, seniorům je prostřednictvím vzdělávání umožněny vytvořit, pěstovat a rozvíjet přátelské vztahy, zajímat se o dění kolem sebe a být součástí společnosti.
- „A“ – aktivita, tímto bodem jsou myšleny aktivity jak duševní, tak i fyzické mezi které patří koníčky, záliby a ostatní volnočasová náplň.

2.2 Motivace seniorů ke vzdělávání

V řadě literatury se uvádí, že pojem motivace je značně nejednotný. Obecně je motivace dle Říčana (2007, s. 92) pojmem pro komplexní označení motivů a jejich působení. Latinsky slovo motiv = motus a jeho původním významem je pohyb. Motivem jsou tedy podle autora faktory, které uvádějí do fyzikálního nebo psychického (pohyb myšlenek, přání, představ apod.) pohybu. Nakonečný (1996, s. 7) popisuje motivaci jako intrapsychicky probíhající proces, jehož výsledkem je tzv. vnitřní stav, tzv. motiv. Zároveň říká, že je to rozpor mezi tím, co subjekt prožívá a co touží prožívat. Jedinec si je nedostatku vědom a touží situaci změnit. V tomto případě chce situaci změnit prostřednictvím dalšího vzdělávání. (Nakonečný, 1996, s. 14)

Dle pojetí Šimíčkové Čížkové (2002, s. 39) jsou motivy funkčními prvky osobnosti, které ji určují směr a intenzitu chování. Vystihují vědomé záměry či cíle jednání, avšak může vystihovat i neuvědomělé cíle chování. Rabušicová a Rabušic (2008, s. 97) definují motivaci jako zdroj, z něhož vychází chování jedince a lze díky němu takové jednání vysvětlit. Obdobně Klevetovská a Dlabalová (2008, s. 35) považují motivaci za hybnou páku lidského chování, která vede k uspokojení vlastních potřeb.

Analogicky nahlíží na motivaci k edukačním aktivitám i Zormanová (2017, s. 66), podle které jsou senioři k účasti na vzdělávacích aktivitách motivováni potřebou kontaktu s vrstevníky, pocitem osamocení a potřebou sounáležitosti. Vzdělávací aktivity napomáhají seniorům získat zpět pocit užitečnosti, zvýšit sebedůvěru, získat kontrolu nad vlastním životem a prostředím, v němž žijí (Zormanová, tamtéž).

Motivace ovlivňuje to, zda jedinec chce do vzdělávacího procesu vůbec vstoupit, zda v něm chce pokračovat nebo ukončit. V období stáří má edukace své specifikum, které spočívá v tom, že na seniory není vyvíjen tlak, aby získali

kvalifikaci nebo ji zvyšovali. Motivace je vnitřní nebo vnější. V případě edukace seniorů vnější motivace pozbývá na významu. Ovšem vnitřní motivace nabývá na významu, jelikož vychází z vnitřních pohnutek. Vzdělávání v seniorském období je dobrovolná aktivita a účastník si do jisté míry sám volí obsahové zaměření. (Špatenková & Smékalová, 2015, s. 72).

Vnitřní motivaci Hartl (1999, s. 134) pokládá za nejhodnotnější pro učení. Výsledky předchozího učení mají vliv na rozvoj vnitřní motivace k učení, a proto by předchozí zkušenosti s učením a vzděláváním měly být pozitivní. Učení musí mít pro vzdělávaného velký význam, jinak nebude ochoten věnovat vzdělání ani čas a ani námahu. Hartl (2010, s. 320) později uvádí i obecnou definici pojmu motivace. Motivaci vnímá jako „*vnitřní řídicí sílu odpovědnou za zahájení, usměrňování, udržování a energetizaci zacíleného chování*“. Působením vnitřní a vnější stimulace a kognitivní interpretací vzniká motivační síla. Stimulace Hartl (tamtéž) rozděluje na *fyziologické* (žízeň, hlad) a *psychologické* (potřeba někam patřit, touha po úspěchu).

Na otázku, proč se starší lidé dále vzdělávají odpovídá Schmidt (1997, s. 45) a vyslovuje názor, že starší lidé studují z důvodu, aby si splnili svá dávná přání, aby měl jejich život smysl a aby si zvýšili sebevědomí. O motivaci starších dospělých tvrdí, že si člověk stanoví specifický úkol, pevně jde za jeho cílem a jeho dosažení prožívá jako úspěch.

Motivace pro studium roste, pokud člověk vnímá smysl a cíl edukačního procesu a je si vědom návaznosti na již dobyté znalosti, dovednosti a vědomosti. Motivace se zvýrazňuje, pokud dostává informace a hodnocení svého studijního výkonu. Pokud jsou vzdělávací potřeby účastníka uspokojovány, prožívá společenský či vnitřní úspěch. (Palán, 1997, s. 72)

Motivy starších lidí pro další vzdělávání jsou, jak uvádí Šerák (2009, s. 193-194), velmi rozmanité, takovými motivy například může být udržení

psychické a sociální aktivity, sociální integrace, zmírnění pocitu osamělosti, soběstačnost, uspokojení toho, co za jejich ekonomicky aktivního života nestihli či naplnění osobních zájmů. Dominantním motivem, jak se autor domnívá, je snaha zaměřit se na obor, o který jevil jedinec zájem již v minulosti, avšak životní dráha mu z různých příčin neumožnila se tématu věnovat více. Špatenková a Smékalová (2015, s. 73) však plně nesouhlasí, jelikož takto vymezený postoj vždy neplatí. Někteří senioři mohou mít potřebu si doposud opomíjené obory nebo oblasti kompenzovat. Naopak se chtějí zaměřit na něco jiného než na to, čemu se věnovali po dosavadní život.

Beneš (2008, s.90) se s názory Šeráka (2009, s. 193-194) ztotožňuje a dále uvádí, že mezi nejčastější motivy ke vzdělávání patří touha po sociálních kontaktech, snaha najít smysl života, očekávání okolí, udržování vlastních sil a zvládání psychických, sociálních a fyzických změn. Vzdělávání starších je dobrovolné, proto bývá často koníčkem, a student aktivněji získává informace o tom, co ho zajímá. Podobně smýšlejí i Kotásek se Škodou (1996, s. 19) podle nichž se účastníky vzdělávání stávají dospělí a senioři na základě osobní volby, nikoliv kvůli povinnosti navštěvovat vzdělávací instituce. Senioři by neměli být do dalšího vzdělávání nuceni, nýbrž by měli chtít sami. Potřeby dětí jsou dány vývojem, dospělí jsou si jich vědomi.

Špatenková a Smékalová (2015, s. 74) uvádějí, že mezi potřeby motivace k edukaci seniorů patří:

- kognitivní potřeby – doplnění poznatků a rozšíření zájmů,
- sociální potřeby – potřeba společenství a kontakty s vrstevníky,
- aktivity – užitečné činnosti,
- seberealizace – potvrzování vlastní totožnosti,
- kompenzace nedostatků – rozumové a emocionální nedostatky.

Palán a Langer (2008, s. 67) definovali pro oblast motivace seniorů tři okruhy potřeb:

- vzdělávací potřeby – získání nových informací a poznatků,
- sociální potřeby – udržování a rozšiřování společenských sítí,
- potřeby seberealizace – aby se člověk necítil po odchodu z trhu práce zbytečný a bezvýznamný, musí najít nový způsob vlastní seberealizace.

Podle Tomczyka (2015, s. 185) je motivace provázána s úspěchem a považuje tento faktor jako jeden z nejdůležitějších stimulů. K pokračování ve vzdělávání jsou senioři motivováni pocitem dosažení stanoveného cíle.

Významnou funkci v životě seniora má rodina. Psychickou, sociální a biologickou rovnováhu ovlivňuje poklidný domov a život v harmonii. Především starší lidé si váží rodiny a uznávají její hodnotu. Rodina pro seniora představuje mnoho funkcí, mezi které patří citové a sociální zázemí, morální a materiální zabezpečení, přispívá k udržování zdraví a autonomii. (Petřková a Čornaničová, 2004, s. 54). Stejně tak i v pojetí Livečky (1979, s. 94) nepostradatelné místo v životě seniora zaujímá rodina, proto se její roli zabýval už dříve, a věřil, že partner a děti tvoří hlavní společenské a citové zázemí pro seniory.

2.3 Bariéry ve vzdělávání seniorů

V rámci realizace edukačních aktivit je nutné brát v potaz, že může být proces narušen či omezen určitými překážkami, se kterými se organizátoři musí vyrovnat. Bariéry v edukaci označují všechny ty skutečnosti, které brání seniorovi zúčastnit se vzdělávací akce. K růstu bariér dochází prostřednictvím fyzických, psychických a socioekonomických změn.

Vondrák a Kucharčíková (2001, s. 110-111) mezi bariéry řadí potřebu dokonalosti, v jejímž rámci se jedinci obávají ztrát autority, úcty a negativních zkušeností. Za bariéru úspěšného učení a zároveň jako ztrátu motivace považují opakované neúspěchy z minulosti a nevhodnou formulaci cíle. K efektivnímu přístupu k novým poznatkům brání nevhodná výzva či její nepatřičná definice. Nevhodně formulovaná definice může zapříčinit situaci, že účastník bude chápat výzvu jako stav, který je nad jeho síly. Za důležitou bariéru autoři považují stereotyp myšlení. Při zachování tohoto stereotypu se přemýšlí pouze tradičním způsobem, opomíjí se tvořivé přístupy a nepřemýšlí se nad efektivnějšími postupy.

Rabušicová a Rabušic (2008, s. 98) rozlišují tři oblasti:

- Situační bariéry – vyplývají z aktuální individuální situace jedince v určitém čase, mezi které patří nedostatek peněz či času, bídny transport do místa vzdělávání.
- Institucionální bariéry – nedostatek informací o vzdělávacích kurzech či nevyhovující čas konání.
- Osobnostní bariéry – orientují se na postoje a sebevnímání jako učící ho se (např. „jsem školou již unavený“, „jsem na učení už starý“).

Petřková (2006, s. 22) dělí druhy bariér podle povahy na tři oblasti:

- psychologické – mezi které patří nedostatečná motivace ovlivněná negativními zkušenostmi, kterým účastník nabyl v průběhu předchozího vzdělávání, dále pak obavy z poklesu schopnosti učit se, strach z neznámého prostředí a nové situace, úroveň obtížnosti a náročnost požadavků a složitost učebních informací. Senioři se obávají negativního přístupu ze strany vzdělavatelů, organizátorů a ostatních účastníků.;

- andragogické – jako bariéry v této oblasti jsou považovány například nedostatek předchozích vědomostí, znalost učiva a interval od posledního systematického vzdělávání;
- organizační – oblast spojená s nabídkou vzdělávacích aktivit, včetně obsahu, kvalitou, harmonogramem, administrativním zajištěním, výběrem a dostupností prostoru.

Špatenková a Smékalová (2015, s. 80-81) vycházejí z rozdělení podle Petřkové a doplňují ho o informační a situační bariéry. Informační překážky tkví v situaci, kdy senioři nemají potřebné relevantní informace, potřebné pro studium nebo o příležitostech ke studiu, a nejsou schopni nebo je neumí vyhledat. Situační překážky souvisí s aktuálním kontextem životní situace seniorů, s nedostatkem finančních prostředků na výdaje spojené se vzděláváním (poplatky za studium, cestovné, ...), s nedostatkem času (v důsledku péče o vnoučata, partnera apod.) a s překonáním osobních, rodinných, geografických a dalších překážek při účasti ve vzdělávání (např. zdravotní stav jedince, vzdálenost, dostupnost a dopravní obslužnost do místa konání).

Pokud si je lektor vědom subjektivních podmínek a bariér ovlivňující vzdělávací proces, měl by s nimi, při plánování a realizaci výukové akce, pracovat a výuku uzpůsobit tak, aby byla pro všechny zúčastněné přiměřeně obtížná, aby prostory a vybavení odpovídalo potřebám a místo bylo dopravně obslužné a čas výuky odpovídal potřebám účastníků. (Zormanová, 2017, s.65)

Mezi organizace, které poskytují další vzdělávání seniorům patří Univerzity třetího věku, Virtuální Univerzity třetího věku, Univerzity volného času, Akademie třetího věku, kluby seniorů a další.

2.4 Instituce ve vzdělávání seniorů

V České republice existuje řada různých institucí podílejících se na pořádání edukačních aktivit, ovšem pouze některé z nich se věnují seniorskému vzdělávání. V současnosti mají senioři na výběr z široké škály možností dalšího vzdělávání. Mohou se rozvíjet na univerzitách, a akademiích třetího věku, v seniorských centrech, klubech seniorů, knihovnách, kulturních zařízeních obcí apod. jedna z nejvýznamnějších institucí je Univerzita třetího věku, ale o ní pojednává samostatná kapitola.

Akademie třetího věku – A3V, ATV

Akademie třetího věku byly zakládány gerontologickými pracovišti od osmdesátých let minulého století. Patrně první A3V byla otevřena v roce 1983 v Přerově. Akademie jsou zakládány především v regionech, ve kterých není dostatečná nabídka od vysokých škol. (Šerák, 2009, s. 198) Programy nejčastěji vznikají pod záštitou organizací jako Červený kříž, místní muzea, kulturní domy apod. Mezi další organizátory lze zařadit i střední školy. Primárně se organizují jednorázové nebo krátkodobé akce, volí se forma výkladu a témata respektují společenskou využitelnost, aktuálnost a všeobecný přístup. (Palán, 2003, s. 175) Petřková a Čornaničová (2004, s. 78–79) považují dobrovolné vzdělávání v A3V za středně náročnou formu vzdělávání.

Šerák (2009, s. 198) označuje za nejčastější formu výuky semináře, přednášky, diskuze a různé doprovodné programy (např. exkurze, pohybové aktivity, ...). Frekventanti v průběhu studia nemusejí skládat zkoušky a studium zakončují potvrzením o absolvování kurzu.

Univerzity volného času – UVČ

První UVČ byla založena v roce 1933 v Praze. Špatenková a Smékalová (2015, s. 94) definují UVČ jako formu systematického zájmového

mezigeneračního vzdělávání. Podle jejich názoru by měly být UVČ zřizovány pod konkrétní vysokou školou, což vede k rozporu s tvrzením Šeráka (2009, s. 199), podle kterého však univerzity volného času fungují spíše pod záštitou knihoven, domovů důchodců a kulturních domů.

UVČ je v rámci zájmového vzdělávání unikátním projektem, v rámci něž organizují studium těch oborů, o které je zájem. Jedinou podmínkou pro účast je dovršení 18. roku věku. I přes to jsou lidé seniorského věku nejpočetnější skupinou. Znalosti studentů nejsou ověřovány žádným formálním způsobem, proto účastníci neobdrží žádné osvěcení o studiu či diplom. (Šerák, 2009, s. 199-200)

Rozhlasová akademie třetího věku

Rozhlasová akademie třetího věku je zvláštní případ vzdělávání seniorů. Na vlnách Českého rozhlasu – Dvojka, byl od listopadu 1991 vysílán pořad pro seniorskou generaci, jehož součástí byla i Rozhlasová akademie třetího věku, která se následně od září 1997 vysílala samostatně. Se studiem Rozhlasové akademie třetího věku se posluchači rozloučili v lednu 2010. Vzdělávací cykly byly různorodě zaměřené, například na historii, psychosomatiku, psychologii a psychiatrii, etnologii, bohemiku či třeba literaturu. V rámci jednotlivých cyklů posluchači zpracovávali písemné práce, které se odesílaly do rádia a byly vyhodnocovány lektory. Výsledkem absolvování bylo obdržení diplomu. Se studiem byla spojena řada dalších aktivit, jako rehabilitační týden v Sedmihorkách, setkávání lektorů a posluchačů či zájezdy. (Rozhlasová akademie třetího věku, 2012)

Kluby seniorů a seniorská centra

Na podobném principu jako akademie třetího věku fungují i kluby seniorů, jinak také kluby důchodců, kluby aktivního stáří či kluby dříve narozených (Šerák, 2009, s. 199).

Seniorská centra jsou místa, kde se mohou senioři potkávat a společně se podílet na určitých činnostech. Specifickým rysem těchto typů institucí je to, že aktivity těchto centrech si senioři v převážné míře sami projektují a realizují, předávají si tím tak navzájem své zkušenosti a vědomosti.

U nás, podle Petřkové a Čornaničové (2004, s.79) nejrozšířenější typ vzdělávání seniorů. Nejčastěji jsou organizovány místní samosprávou a jejich činnosti jsou velmi rozmanité, například mezi ně patří výlety, exkurze, besedy, přednášky a různé oslavy. Vzdělávání v těchto klubech probíhá nejčastěji prostřednictvím přednášek a je dostupné v místě bydliště seniora. Kluby umožňují setkávání se s ostatními lidmi podobného věku a z geografické oblasti, což vede k utužování vztahů, vytváření přátelství a přispívá k plnohodnotnému trávení volného času.

Edukační aktivity mají jednorázový a zájmový charakter, nejčastěji se jedná o přednášky, poznávací zájezdy, besedy, návštěvy výstav, divadel a koncertů (Špatenková & Smékalová, 2015, s. 99)

Mezi další instituce, pořádající edukační aktivity pro seniory, patří Sdružení pro život 90, Seniorská centra, Experimentální univerzity pro prarodiče a vnoučata a další. Zařízení jako Univerzita třetího věku a Virtuální Univerzity třetího věku jsou blíže specifikovány dále.

3 Univerzita třetího věku

Univerzita třetího věku je program celoživotního vzdělávání, který probíhá na vybraných vysokých školách. Univerzity třetího věku (U3V) se mohou účastnit osoby, které splňují podmínky, pro přijetí na dané vysoké škole. Náplň studia je určena vysokou školou, resp. fakultou na které je U3V. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 18-19)

Podle Vavřína (2009, s. 12) mohou název „Univerzita třetího věku“ používat pouze ty instituce, které jsou odborně spjaté s univerzitou, jež má akreditovaný alespoň jeden studijní bakalářský, magisterský nebo doktorský program.

Samotným termínem U3V Čornaničová (1998, s. 90) označuje speciální formy vzdělávání seniorů, které se uskutečňují na vysokých školách. Zormanová (2017, s. 67) doplňuje, že U3V neposkytují vysokoškolské vzdělání, a i přes to, že se studenti prokazují indexem o studiu, využívají k edukaci mnoho pomůcek a vybavení jako studenti prezenčního a kombinovaného studia, nejsou studenty ve smyslu zákona o vysokých školách.

Cílem této formy vzdělávání je především osobní rozvoj, získávání nových informací a znalostí, též udržení a zlepšení zdraví, a to jak duševního, tak i fyzického. Současně vliv získávání nových informací může působit na snižování mezigeneračního rozdílu. Vzdělávání probíhá na vysokoškolské úrovni, během výuky je především snaha předat účastníkům nové informace a poznatky v daném oboru. Výuka je řešena formou přednášek, seminářů a cvičení, která má dobu trvání dva roky, může se různit podle vysoké školy. Výuka U3V má formu prezenčního studia, účastníci mají dané termíny, během kterých probíhá výuka a na které by se měli dostavit, většinou jednou za 14 dní. Absolvování daného kurzu je posuzováno podle docházky.

Zakončení studia bývá realizováno slavnostním obřadem, promoci, při kterém je předáváno osvědčení o absolvování kurzů. Studium není určeno k udělování akademických titulů, jde především o zájmovou činnost. (Vojáčková, 2018)

3.1 Historie univerzit třetího věku

Od poloviny 20. století byla snaha v působení univerzit přiblížit vzdělávání více věkovým skupinám, nejen mladým lidem. Snaha zvýšení vzdělanosti a aplikace moderních technologií. Hlavní cíle byly především zlepšení kvality života seniorů a také jejich vzdělání. (Vavřín in Adamec, 2010, s. 8-11) Vznik U3V, tak jak jí známe dnes je datován do roku 1973, která vznikla ve Francii na Fakultě práva a ekonomie Univerzity sociálních věd v Toulouse, zásluhou prof. Pierra Vellase. Vytvoření bylo reakcí na generační konflikty a potřebou dalšího průběžného vzdělávání. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 12) Vlivem této skutečnosti se rychle šířila myšlenka U3V, a to jak na území evropských zemí, tak i mimo evropský kontinent. V roce 1975 vznikla L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES UNIVERSITÉS DU TROISIÈME AGE (dále AIUTA), jedná se o mezinárodní sdružení univerzit třetího věku, které podporuje vytváření U3V a vzdělávání seniorů, vlivem toho se snaží přispívat ke zlepšení životních podmínek seniorů. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 15)

Na území České republiky, před vznikem U3V, probíhalo vzdělávání seniorů v působnosti Československého červeného kříže (ČSČK) a Klubu aktivního stáří. Vlivem ČSČK se organizované vzdělávání seniorů ve značné míře rozšířilo a vznikaly Akademie třetího věku. ČSČK zajišťoval organizační část vzdělávání a odbornou část zajišťovala daná univerzita. Později došlo ke vzniku U3V, které vznikaly z akademií třetího věku a docházelo k

postupnému osamocení a univerzity zajišťovaly organizování samy. (Historie AU3V)

V porovnání s vyspělými evropskými zeměmi, začaly vznikat U3V na našem území později (Zormanová, 2017, s. 66). V Československu vznikla první U3V v roce 1986 při Univerzitě Palackého v Olomouci a garantem byl ČSČK. Další univerzitou, která založila U3V, v tomto raném období, se stala v roce 1987 Univerzita Karlova v Praze, konkrétně 1. Lékařská fakulta. (Vojáčková, 2018). Postupně se začaly realizovat univerzity třetího věku na dalších fakultách UK a dalších univerzitách v České republice. (Zormanová, 2017, s. 67) Významnou roli při vzniku U3V sehrála i Česká gerontologická a geriatrická společnost při České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, jejímž zaměřením bylo kromě jiného i orientace na konkrétní potřeby seniorů (Adamec & Kryštof, 2011, s. 18).

V roce 1993 vznikla Asociace univerzit třetího věku, která je nevýdělečnou zájmovou organizací a jejím cílem je podpora zakládání U3V v České republice, koordinace činnosti U3V a vzájemné výměny informací, včetně propagace mezi veřejností za pomoci hromadných sdělovacích prostředků. Asociace univerzit třetího věku se také stala členem mezinárodní asociace AIUTA. (Historie AU3V)

Svaz starší generace Evropy – EURAG (European Federation for the Welfare of the Eldery) působí na mezinárodní úrovni pro univerzity třetího věku. Organizace byla založena v roce 1962 a hlavním cílem je podpora zachování důstojnosti, individuality a podpora účasti na životě společnosti. (Čornaničová a Petřková, 2004, s. 15)

3.2 Současnost univerzit třetího věku

U3V fungují jako otevřený vzdělávací systém průběžně aktualizují svoji nabídku studijních oborů a jejich obsahů, mají čistě zájmový edukační charakter, a proto neposkytují odborné kvalifikace a ani vysokoškolské akademické tituly. O univerzity třetího věku je mezi seniory velký zájem. Přednášejícími jsou vysoce uznávaní odborníci, jejich výuka je smysluplná, vychází ze znalostí, možností a potřeb seniorů, proto se počty účastníků pohybují v řádu desítek tisíc. (Zormanová, 2017, s. 67)

Přijímací řízení U3V je většinou řešeno pouze splněním požadavků na uchazeče, podáním přihlášky a zaplacení poplatku, které stanovuje mateřská univerzita. Výuka U3V může být uskutečněna jako jednosemestrální či vícesemestrální a pro absolvování jsou stanovena kritéria podle jednotlivých univerzit, ale ve většině platí podmínka minimální účasti na prezenční účasti výuky. Při absolvování U3V je absolventům vydáno osvědčení při slavnostním zakončení, promoce.

V současné době U3V organizují následující univerzity a jejich jednotlivé fakulty či ústavy (Najděte si U3V v okolí (seznam členů), 2019):

- Česká zemědělská univerzita v Praze;
- České vysoké učení technické v Praze;
- Janáčkova akademie múzických umění v Brně;
- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích;
- Masarykova univerzita;
- Mendelova univerzita v Brně;
- Ostravská univerzita v Ostravě;
- Slezská univerzita v Opavě;
- Technická univerzita v Liberci;
- Univerzita Hradec Králové;

- Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem;
- Univerzita Karlova;
- Univerzita Palackého v Olomouci;
- Univerzita Pardubice;
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně;
- Veterinární a farmaceutická univerzita v Brně;
- Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava;
- Vysoká škola ekonomická v Praze;
- Vysoká škola ekonomická v Jindřichově Hradci;
- Vysoká škola chemicko-technologická v Praze;
- Vysoká škola polytechnická Jihlava;
- Vysoké učení technické v Brně;
- Západočeská univerzita v Plzni.

Podmínky pro přijetí na U3V se různí podle univerzit, které organizují a zajišťují U3V. Obecně se jedná především o následující podmínky pro přijetí:

- osoba dosáhne důchodového věku, jedná se tedy především o věk 55+ let,
- minimální dosažené vzdělání, které by mělo být střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Ale jak již bylo napsáno výše, jedná se o individuální přístup jednotlivých univerzit, protože některé univerzity přijímají uchazeče i bez středního vzdělání. Obsahem a organizovaností se jednotlivé U3V od sebe liší, záleží především na geografické stránce a finančních prostředcích (resp. platební podmínky účastníků). Dále se od sebe liší formami přednášek, možnostmi školského vybavení a formou studia. (Palán, 2003, s. 175)

Primárním přínosem je vzdělávání seniorů a získávání vědomostí, které vedou ke zvýšení odborné kvalifikace, kontakt s novými technologiemi,

poznatky a zkušenostmi v daném oboru. Sekundárním přínosem těchto U3V je sociální kontakt s vrstevníky a současně s lektory, které mohou být generačně rozdílní, tím je možnost snižování mezigeneračního rozdílu a uskutečňovat mezigenerační komunikaci. Současně aktivní trávení volného času, poněvadž tato forma výuky je zcela dobrovolná a iniciovaná účastníky. Výsledkem může být prodloužení duševní aktivity. (U3V, 2019)

Univerzity třetího věku realizují kurzy v rámci programu celoživotního vzdělávání podle § 60 odst. 3 zákona č.111/1998 Sb. o vysokých školách.

U3V:

- jedna z možností naplnění volného času;
- vhodnou formou zpřístupnění nových poznatků, vědomostí a dovedností,
- podpora psychické a fyzické svěžesti a zajištění autonomie osob ve vyšším věku;
- eliminace sociálního vyloučení seniorů;
- „společenská událost“, umožňuje navazovat nová přátelství, překonávat pocit osamělosti, izolovanosti a nepotřebnosti. (U3V při UP v Olomouci)

3.3 Účastník univerzity třetího věku

Účastníkem vzdělávání na U3V se může stát každý dospělý člověk, který dosáhl hranice minimálně padesáti let věku, horní hranice stanovena není (Univerzita třetího věku na Univerzitě Palackého v Olomouci: Informace o studiu). Konkrétní podmínky si určují jednotlivé univerzity samostatně, a ne vždy se shodují.

Není možné jednoznačně definovat účastníka univerzity třetího věku, studenty tvoří jak lidé věku postproduktivního (důchodci, senioři), tak lidé

v produktivního věku. Langmeier a Krejčíková (1998, s. 178) uvádí, že U3V je určena i pro zájemce, kteří věkem dosáhli hranice pozdní dospělosti, tedy 40–65 let. Mühlpachr (2004, s. 139) popisuje seniory jako sociální skupinu, která je jak homogenizována, tak na druhé straně velmi odlišná. Homogenizace je spatřována v tom, že většina účastníku je již mimo pracovní poměr a mezi odlišnosti patří různé úrovně dosaženého nejvyššího vzdělání, profese a celoživotní zkušenosti.

3.4 E-learning ve vzdělávání

Tento pojem se začal využívat koncem minulého století, jedná se o vzdělávací proces, při kterém je využívána informační a komunikační technologie. Proces učení pomocí e-learningu je vždy řízený a ovlivňovaný. Při pouhé distribuci materiálů se nevyužívá pojem e-learning, nýbrž e-Reading (elektronické materiály ke čtení). (Zlámalová, 2008, s. 128-129)

V současnosti je e-learningové vzdělávání velmi populární. Nejen děti, ale i senioři dnes již počítače uživatelsky ovládají, a toho začali využívat i někteří poskytovatelé internetových služeb, na seniory pamatují a přizpůsobují jim své služby. Zormanová (2017, s. 69) upozorňuje na nutnost vést seniory k uvědomování si nebezpečí, spojená s používáním internetu a potřebou naučit je bezpečnému používání technologií.

E-learning lze rozdělit podle využívání komunikace do několika variant (Barešová, 2011, s. 36-37):

- On-line e-learning – ke komunikaci a přístupu vyžaduje připojení k síti, a to buď k internetu nebo k vnitřní síti (intranet), on-line varianta komunikace je využívána ve dvou následujících podobách:
 - Synchronní vzdělávání – podmínkou neustálého připojení k síti, propojení současně s tutorem a ostatními studenty, závislost na čase nikoliv na místě konání. Studující má materiály přístupné v daném čase a v čase průběhu výuky se také mohou upravovat a to, jak rozšiřovat, tak i zkracovat. Při synchronní komunikaci jsou využívány on-line kurzy, audio/video konference, internetové telefonování, chat apod.
 - Asynchronní vzdělávání – nezávislá na místě a času konání, student si určí sám, kdy chce přistupovat k e-learningu. Studující má materiál přístupný kdykoliv a sám se rozhoduje, kdy jej využije. Při asynchronní komunikaci jsou využívány samostudijní kurzy na internetu/intranetu, webové prezentace, e-mail, diskusní fóra apod.
- Off-line e-learning – při využití tohoto způsobu je charakteristické to, že během výuky je PC bez připojení do sítě a nelze využít komunikaci, a to jak ve formě synchronní, tak ani ve formě asynchronní.

Zlámalová (2008, s. 131-132) mezi výhody e-learningu zcela jistě zařazuje:

- vyšší efektivnost výuky (možnosti multimediálních souborů),
- individuální přístup k uživateli,
- nižší náklady na vzdělávání,
- snadné aktualizace obsahu i využívaných metod,
- možnosti využití testování studentů (zkouškové testy),
- snadná administrace systému e-learningu,
- zvyšování znalostí a dovedností informačních a komunikačních technologií pro zúčastněné osoby.

Jako hlavní nevýhody e-learningu lze zmínit následující (Zlámalová, (2008, s. 132-133):

- závislost na technologiích (SW a HW včetně stabilního připojení k internetu)
- vysoké počáteční náklady na zřízení a funkčnost systému,
- nevhodné při využití pro určité kurzy (důležitý lidský faktor),
- nevhodné využití pro určité osoby (především osoby s chybějícími základy práce s PC a osoby s odporem k PC – může se jednat například o některé seniory).

4 Virtuální Univerzita třetího věku

Univerzity třetího věku probíhají na většině českých univerzit, vlivem této skutečnosti jsou zejména k dispozici v krajských městech. Tím jsou znevýhodněni senioři, kteří bydlí ve vzdálenějších a menších městech a nejsou schopni, ať už z jakéhokoliv důvodu, pravidelně dojíždět na prezenční výuku, ač o vzdělání mají zájem. (Projekt Virtuální Univerzita třetího věku, 2011, s. 1)

Studium na Virtuální Univerzitě třetího věku je pojato jako zájmová distanční forma edukace. Řešením výše zmíněných problémů, například snížená mobilita či dostupnost do univerzitních měst, je Virtuální Univerzita třetího věku (VU3V). VU3V jsou dostupné v místě bydliště a při studiu se využívá e-learning. K tomuto způsobu jsou ve veliké míře využívány informační a komunikační technologie. Přednášky jsou natočeny a prostřednictvím internetu jsou dostupné jako video, které již není vázáno na čas a místo shlédnutí. Tato forma výuky je poskytována jednotlivými univerzitami prostřednictvím konzultačních středisek, jakožto forma distančního seniorského vzdělávání. Výuka VU3V nejčastěji obsahuje přednášky, samostatnou práci, komunikaci s lektorem, případně další aktivity, které lze uskutečnit kdekoliv je internet, využívají se prostory například knihoven, škol, úřadů, informačních středisek, klubů seniorů a dalších prostor. (Projekt Virtuální Univerzita třetího věku, 2011, s. 1-2)

Výhodou distanční formy vzdělávání je, že účastník může z pohodlí vlastního domova nesčetněkrát sledovat přednášky, studium si upravit podle vlastního vyhovujícího tempa a denního rytmu. Interaktivní prvky v multimediálních prostředcích vedou ke snazšímu zapamatování si informací. Nevýhodou distanční formy vzdělávání je okamžitá kontrola a absence diskuse s přednášejícím. Účastníci vzdělávání mají možnost docházet na konzultace s tutorem (v některých konzultačních střediscích

je docházka na přednášky povinná), ten jim ovšem poskytne pouze studijní materiály. Další z řady nevýhod je vyšší izolovanost. Student komunikuje prostřednictvím komunikačních prostředků a technologií nejen s vyučujícími, ale i s kolegy, a tudíž nedochází k navozování přátelství.

Virtuální Univerzita třetího věku zmíněná negativa eliminuje, kombinuje prezenční prvky edukace s těmi distančními. Účastníci nejsou v přímém kontaktu s přednášejícím, pouze s tutorem konzultačního centra. Prezenčními prvky studia jsou pravidelné, harmonogramem stanovené, výukové hodiny, kde účastníci společně nejprve shlédnou video-přednášku, diskutují, sdílí své názory a testují znalosti.

VU3V klade značný důraz na sociální aspekt vzdělávání seniorů, především setkávání se s vrstevníky, komunikace mezi nimi, a také komunikace mezi seniory a lektory. VU3V je tedy změřena na absolvování kurzů ve větším kolektivu. Při výuce je využíváno více technik vzdělávání současně, jedná se například i o e-learning v kombinaci s distančním studiem v případech, kdy u zdravotně postižených osob nelze docházet do konzultačního střediska, ale jak již bylo zmíněno, upřednostňuje se kolektivní vzdělávání, kdy dochází k sociálnímu kontaktu a komunikaci napříč generacemi. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 112)

Virtuální Univerzita třetího věku se značně liší od zahraničního pojetí. A Virtual University of Third Age (U3A Online) poskytuje kurzy pro všechny starší lidi nebo mladším lidem se zdravotním postižením, kdekoli na světě. Jsou vhodné pro starší členy komunity, kteří jsou izolováni buď geograficky, nebo prostřednictvím fyzických či sociálních okolností. U3A Online podporuje seniory, aby využívali zdánlivě bezmezný vzdělávací potenciál internetu. Video-kurzy jsou účastníkům po zaplacení přístupné po celý rok a mohou být studovány buď nezávisle na čase, nebo s vedením vedoucího dobrovolnického kurzu, pokud je k dispozici. (About U3A Online)

4.1 Historie Virtuální Univerzity třetího věku

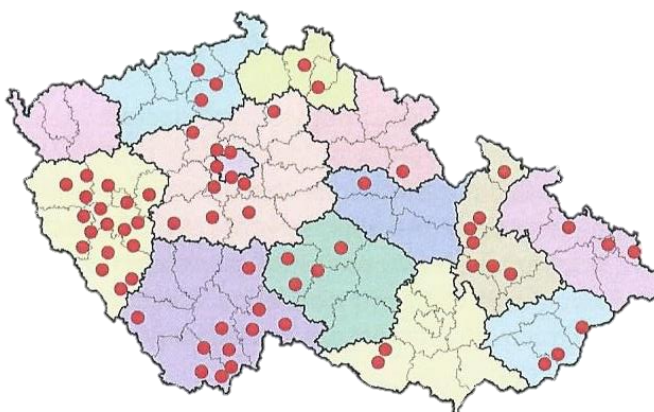
V roce 2007 byl zahájen projekt Virtuální Univerzita třetího věku v rámci Asociace U3V, jednalo se zejména o rozšíření výuky i do regionů, které nejsou v blízkosti univerzit, tedy nebyly v dosahu univerzitních měst. Seniorům se touto skutečností začaly stávat dostupnější a mohly otevírat nové možnosti v rámci vzdělávání. Vlivem zkracování vzdáleností do míst výuky, které probíhaly v konzultačních střediscích, se ušetřilo za čas strávený na cestách, a tím spojený s finančním nákladem, taktéž se stala tato forma vzdělávání dostupnější pro nemocné seniory, pro které cestování nebylo možné. Projekt byl realizován za velkého přispění Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze, konkrétně Klárou Nehodovou a Janem Jarolínkem, a Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze, konkrétně Martinem Šolcem. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 112)

Organizátoři oslovovali potenciální konzultační střediska a v říjnu 2008 byl úspěšně zahájen pilotní semestr v pěti z nich, celkově se na výuku VU3V zapsalo 201 posluchačů. Po prvotních ověřeních a příznivém ohlasu se forma virtuálního vzdělávání dále rozšiřovala. V počátcích nebylo dostatečné povědomí o seniorském vzdělávání a hlavním problémem byl zájem o zapojení posluchačů. Převládal u nich strach ohledně základní počítačové gramotnosti, která nebyla samozřejmostí, a i proto byl ve střediscích tutor. VU3V se nechtěla omezit pouze na lektory ČZU v Praze, proto byla ostatním veřejnoprávním univerzitám nabídnuta možnost seznámit posluchače s jejich jedinečnými tématy. (Nehodová, 2018, s. 12-13)

Postupem času se Virtuální U3V dostala do povědomí nejen starostům menších obcí, ale i knihovnických institucí. V roce 2003 byla při Národní knihovně ČR vydána metodická příručka, v níž byla VU3V doporučena jako základ pro vzdělávací programy v knihovnách. (Nehodová, 2018, s. 14-15)

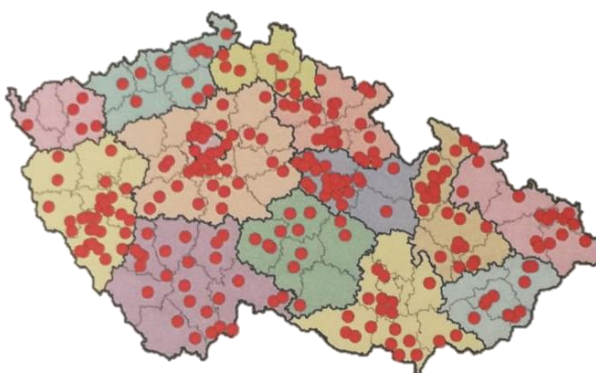
Jak je vidět na Obrázku 2. V říjnu 2012 měla VU3V 66 konzultačních středisek s celkovým počtem 924 posluchačů. V současnosti vznikají nová konzultační střediska především na základě doporučení existujících konzultačních středisek (KS) a na základě zájmu seniorů. Do února 2018 se rozrostl počet KS o 186 nových s celkových počtem 5 782 posluchačů. (Nehodová, 2018, s. 14-15)

Obrázek 2 - Počet a umístění konzultačních středisek k 01. 10. 2012

Zdroj: Nehodová, 2018, s. 14

Obrázek 3 - Počet a umístění konzultačních středisek k 01. 02. 2018

Zdroj: Nehodová, 2018, s. 15

4.2 Organizace Virtuální Univerzity třetího věku

Organizačním garantem VU3V je Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze. Systém výuky je postaven na multimediálních přednáškách, které jsou předem natočeny na univerzitách, a následně jsou distribuovány prostřednictvím internetu. Výuka probíhá v regionálních konzultačních střediscích jednou za 14 dní. Je to skvělá volba vzdělávání ve městech, ve kterých nejsou univerzity. (Co je VU3V?, 2017)

Kurzy VU3V jsou vytvářeny v oborech, které navazují na mateřskou vysokou školu, tak jak je tomu u U3V, vychází z akreditovaných studijních oborů. Po zjištění, že pouhý videozáznam přednášky z posluchárny je jednotvárný a nezajímavý, se začaly následně tvořit projekce, které jsou tvořeny podle scénáře. Přednáška je sestřihána a doplněna například o obrázky, diagramy, animace, případně videozáznam přímo probíraného procesu či tématu. Ke každé přednášce je přidán navíc soubor otázek a úloh k řešení, doporučená literatura ke studiu a studijní materiál. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 114)

Jak již bylo zmíněno, místa konání výuky VU3V jsou označována jako konzultační střediska, v nichž probíhá pravidelná společná výuka, a musí splňovat technické vybavení a požadavky pro výuku dané podmínkami organizačním garantem VU3V. Jedná se především o vhodné prostory pro výuku seniorů, vybavené dostatečným počtem počítačů s připojením k internetu, dále dataprojektor včetně plátna a ozvučení pro distribuci přednášek. Nejčastěji se využívají prostory například na vysokých školách či jejich odloučených pracovištích, školících, kulturních a informačních středisek, knihoven a dalších prostorů k tomuto účelu vhodných. Pro zapojení do sítě konzultačních středisek musí organizace kontaktovat, s žádostí o zřízení konzultačního střediska VU3V, manažerku VU3V na Provozně

ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze. (Základní informace a podmínky studia Virtuální Univerzity třetího věku)

Studium na VU3V probíhá ve tříletém studijním programu s názvem „Svět okolo nás“. Účastníci mají možnost vybrat si podle svého zájmu z nabídky semestrálních kurzů všech univerzit. K dispozici je široká škála kurzů, momentálně jich je nabízeno cca 30, přičemž kurz s názvem *Astronomie* je povinný, probíhá v rámci nultého semestru a nezapočítává se do počtu kurzů nutných pro absolvování VU3V.

Výuka je organizována jako jednosemestrální program, během kterého je většinou odprezentováno 6 video-přednášek, které jsou v délce 45–60, případně i 90 minut. Zimní semestr probíhá od října do prosince, letní od února do dubna. Setkání v konzultačním středisku se konají jednou za 14 dní, během tohoto setkání se uskuteční projekce video-přednášky, po které následuje test. Nad vhodnými odpověďmi testu senioři společně diskutují a volí správnou odpověď. Během následujících dnů, po projekci v konzultačním středisku, jsou zpřístupněny přednášky, které již proběhly, na portále. Účastníci se můžou k těmto přednáškám vracet a procházet si jednotlivé části. Dále mají na portále k dispozici testy a doprovodné texty včetně možnosti komunikace s lektory. (Adamec & Kryštof, 2011, s. 113-114) Během semestru mají účastníci možnost organizované exkurze (pokud je organizována). Na konci kurzu se koná také sedmé setkání, které je ve formě celodenního setkání konaného pro více konzultačních středisek, které nejsou od sebe příliš vzdálené. Obvykle tohoto setkání se účastní i lektori, kteří vedli daný kurz, a vedou se diskuse s účastníky a tutory. Součástí tohoto setkání je také předávání pamětních listů o ukončení kurzu.

Důležitou osobou v konzultačním středisku je kontaktní osoba, označována také jako „moderátor“ či „tutor“, zajišťuje vedení produkce přednášky, nezbytnou administrativní stránku kurzu a zabezpečuje jak

technickou, tak i organizační činnosti pro seniory spojené s kurzem. Zajišťuje komunikaci s Centrem VU3V, zejména zasílání přihlášek a případné dotazy ohledně VU3V. U této osoby se nepředpokládá, že bude odborníkem v daném oboru, který zajišťuje kurz v rámci VU3V. (Projekt Virtuální Univerzita třetího věku, 2011, s. 3) Každý tutor musí před zahájením první výuky v konzultačním středisku projít školením pořádané Českou zemědělskou univerzitou, se kterou je i dále v kontaktu a spolupracuje.

4.3 Účastníci Virtuální Univerzity třetího věku

Pro přijetí účastníků VU3V je nutné splnit podmínky, které jsou totožné s podmínkami U3V, tedy uchazeč musí být občanem České republiky, v důchodovém věku (jedná se o věk, ve kterém je přiznán a nárokován starobní důchod) nebo invalidní důchodci. Při splnění podmínek zájemce kontaktuje konzultační středisko a vyplní přihlášku. Proces přijetí na VU3V zahrnuje podání přihlášky ke studiu na VU3V a zaplacení příslušného poplatku spojeného s daným kurzem. (Základní informace a podmínky studia Virtuální Univerzity třetího věku) Při výuce je využívána informační a komunikační technika, pro seniory je tedy počítačová gramotnost výhodou, nikoliv nutností, stejně tak i vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou. Jelikož během výuky je využíván internet a přístup k materiálům včetně komunikace např. pomocí e-mailu, jsou počítače využívány pouze jako prostředek výuky. Tím pádem dochází k nenásilnému seznámení s ovládním PC, který je pozitivem pro seniory a bere se jako důležitý úspěch, který vede k pomoci při vzdělávání. (Co je VU3V?, 2017)

Posluchači VU3V nemají status studenta, ale jsou účastníky Celoživotního vzdělávání Provozně ekonomické fakulty ČZU v Praze. Účastník může studovat pouze v jednom konzultačním středisku, začít v jakémkoliv semestru a zároveň má možnost studium kdykoliv přerušit.

Pro absolvování kurzu je nutné splnění předem stanovených povinností. Minimální účast na společné výuce je stanovena na 80 % přítomnosti, čímž posluchač dokládá svůj zájem o dané vzdělávání, vypracování testu za každou z video-přednášek. Současně musí účastníci dodržovat podmínky užívání portálu na adrese www.e-senior.cz, tyto podmínky jsou stanoveny v dokumentu „VŠEOBECNÉ PODMÍNKY Užívání portálu“. (Základní informace a podmínky studia Virtuální Univerzity třetího věku) Každý z účastníků je povinen uhradit manipulační poplatek, jehož výši si každé konzultační středisko stanovuje samo, nejnižší možná částka je 300 korun českých. Nakonec semestru účastník kurzu skládá závěrečný test, kterým je kurz ukončen, a při úspěšném splnění, získává Pamětní list. Po úspěšném ukončení šesti semestrů (délka studia není omezena) obdrží účastník certifikát o absolutoriu Virtuální Univerzity třetího věku. (Projekt Virtuální Univerzita třetího věku, 2011, s. 2)

Pro podporu studia je využíván e-learning, který umožňuje určit si individuální tempo a čas strávený učením. Přihlášením do některého z konzultačních středisek účastník získá přihlašovací údaje (přístup) do portálu www.e-senior.cz. Portál je též částečně přístupný, a tak i uchazeči o tuto formu výuky získají potřebné informace ke studiu, seznam konzultačních středisek a aktuální nabídku vzdělávacích kurzů. Ke každému z kurzu je k dispozici video-upoutávka a krátká anotace předmětu. Účastníci a tutoři mají přístup i do interní části portálu, konkrétně je v kurzech VU3V využíván software Moodle (open source software pro podporu výukových programů s využitím sítě internet), který jim umožňuje po přihlášení pod uživatelským jménem a heslem přístup k celým video-přednáškám, studijním materiálům a umožňuje komunikaci s lektory, spolužáky či konzultačním střediskem.

5 Výzkumný projekt

V předchozích kapitolách byly popsány základní oblasti, kterými se tato práce zabývá a které teoreticky vymezují problematiku. Mezi tyto oblasti patří pojmy jako senior, stárnutí a stáří, edukace seniorů, Univerzity třetího věku a Virtuální Univerzity třetího věku. V této kapitole je popsán průběh výzkumné šetření s analyzovanými data.

Výzkumné šetření bylo vedeno ve dvou směrech. První směr byl zaměřen na výzkum v oblasti frekventantů virtuálního vzdělávání, na jejich zájem, možnosti a bariéry. Druhý směr byl zaměřen na výzkum v oblasti organizátorů U3V a VU3V. Hlavním cílem diplomové práce je zjistit názory organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání na tuto alternativu výuky U3V, případně názory těch, kteří s daným typem vzdělávání mají zkušenosti. Virtuální Univerzita třetího věku je relativně novou formou celoživotního vzdělávání. Jejím deklarovaným cílem je zpřístupnit vzdělávání seniorům bez rozdílu místa bydliště. V rámci konkretizace cíle se diplomová práce zaměří na názory (zájem, možnosti, bariéry) potenciálních organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání a na posouzení VU3V organizátory, kteří s danou formou vzdělávání mají zkušenosti. Cíle práce bude dosaženo odpověďmi na výzkumné otázky:

1. Kdo je nejčastějším účastníkem kurzu VU3V ve vztahu k věku a pohlaví?
2. Co motivuje účastníky k absolvování kurzu, existuje zájem o další kurzy?
3. Jaké jsou nejčastější bariéry před vstupem do kurzu a během kurzu?
4. Jaká je spokojenost s kurzy (včetně její organizace) VU3V?

Tyto výzkumné otázky se opírají o domněnku, že senioři přicházejí do kurzů VU3V především s cílem dále se vzdělávat, prohloubit své dosavadní informace a dozvědět se nové, aniž by museli za dalším vzděláváním složitě cestovat. Pokud kurz naplní požadavky a očekávání spojené s kvalitním vzděláváním seniorů, budou s ním spokojeni. Pakliže by se způsob výuky od jejich představ výrazně lišil, těžko bychom u nich hledali spokojenost.

Pro tento výzkum byly stanoveny čtyři klíčové oblasti, které mohou ovlivňovat spokojenost frekventantů v kurzech. Jednou z inspirací pro stavení těchto oblastí byl dotazník CES (Classroom Environment Scale), který se používá k měření klimatu na druhém stupni základních škol a k měření klimatu na středních školách. Lašek ve svých několika publikacích zmiňuje kromě CES i další dotazníky. Jak bylo stanoveno v teoretické části, pro tyto účely postačí dívat se na kurzy a klima v nich jako na školní třídu. Z dotazníků byla převzaty některé proměnné, následně doplněné o další dimenze, které mohou ovlivňovat spokojenost frekventantů v kurzech. Mezi čtyři zkoumané oblasti vztahující se ke spokojenosti účastníků v kurzech byly včetně (indikátorů a dimenzí) zařazeny:

- kurzy (organizace, obsah (šíře témat, zajímavost, obtížnost, náročnost), struktura účastníků),
- účastník (míra uspokojení, kolektivní vztahy, návaznost na další vzdělávání, sympatie, nová přátelství),
- motivace (co je k tomu vede, co jim brání, možnosti, bariéry, vztahy),
- přednášející (odbornost, srozumitelnost, ochota, respekt, vztah přednášející-student).

V závěrečné kapitole jsou shrnuty výstupy kvantitativního a kvalitativního šetření, sjednoceny a interpretovány zjištěné výsledky s ohledem na teoretická východiska a také zodpovězeny výzkumné otázky.

5.1 Pilotážní předvýzkum

Pilotní průzkumové šetření zaměřené na spokojenost frekventantů VU3V bylo realizováno kvantitativním výzkumem, přesněji formou anonymního dotazníkového šetření. Průcha (2014, s. 112) uvádí, že dotazník je v českém prostředí nejčastěji používanou metodou v rámci andragogického výzkumu. Podstatou dotazníkové šetření je zjištění informací o respondentovi, odhalení jeho názorů a postojů. Obecně lze konstatovat, že dotazníková metoda v relativně krátkém časovém úseku zajišťuje sběr velkého množství odpovědí. Pro zpracování je podstatné šířit dotazník stejnou formou, oslovit dostatečně velký počet respondentů, kteří jsou ochotni poskytnout informace, které jinou metodou nelze získat, zejména tedy jejich názory a postoje. Při relativním počtu navrácených odpovědí lze údaje plně kvantifikovat (častěji i za pomoci software nástrojů). Nevýhodou anonymního dotazování může být nevyplnění všech otázek nebo jejich nepochopení. Při výzkumu je možné narazit na řadu jevů, které se obtížně měří. Mezi tyto jevy lze zařadit i „spokojenost“ a pro zkoumání těchto jevů se nejčastěji využívá ratingových metod.

V rámci pilotážního předvýzkumu bylo osloveno několik konzultačních středisek Virtuální Univerzity třetího věku. Bohužel, na prosbu ohledně spolupráce odpovědělo kladně pouze jedno konzultační středisko, a to konzultační středisko Knihovna města Hradce Králové. Konkrétně byla navázána spolupráce s paní Lindou Krejčí, tutorkou konzultačního střediska, jejíž přístup byl velice vstřícný a s nadšeným přístupem byla ochotna spolupracovat na empirické části této práce. Na základě písemné emailové žádosti proběhla distribuce dotazníku (viz. Příloha č. 1) ve zmíněném konzultačním středisku. Prostřednictvím tutorky KS byli osloveni frekventanti kurzu a šetření probíhalo dobrovolně a anonymně. Přestože účastníci měli možnost vyplnit dotazník on-line vytvořený v nástroji Google

Forms, nakonec byl šířen papírovou formou na jedné z přednášek. I přes to, že vyplňování probíhalo anonymně, všichni respondenti měli možnost případné nejasnosti konzultovat s tutorkou, ta měla případně možnost obrátit se, prostřednictvím kontaktu v emailu, na mou osobu.

Dotazník obsahuje celkem 18 otázek a byly u něj použity uzavřené, polootevřené a otevřené otázky. U otázky zaměřující se na postoj ke spokojenosti byla využita Likertova škála (každý v výroku je možné ohodnotit na stupnici 1-5 a to od zcela souhlasím, přes nevím, do zcela nesouhlasím, případně lze modifikovat jako 1-nejlepší, 3-průměrné, 5-nejhorší). Uzavřené otázky 1-5 jsou zaměřeny na identifikační údaje účastníků. Otázky 6-15 jsou zaměřeny na účast, důvody, bariéry a spokojenost účastníků kurzu. U položek 9 a 11 je možné vybrat více odpovědí a u otázek 13 a 15 je v případě záporné odpovědi nebo odpovědi „částečně“ napsat komentář. V otevřených otázkách 16-18 se respondenti mohou vyjádřit připomínkami a názory na výuku. Pro předejití nepochopení otázek bylo před samotnou realizací distribuce dotazníku uskutečněno předpilotní šetření, ve kterém se několik seniorů (i z jiných středisek a vzdělávacích aktivit) mohlo k jednotlivým otázkám vyjádřit.

Operacionalizace

V rámci pilotní fáze výzkumu (dotazníkové šetření) byly nejprve operacionalizovány indikátory, vztahující se k obsahu, spokojenosti, bariérám a motivaci frekventantů s kurzy VU3V.

- Pocit pohody, spokojenosti (míra uspokojení z pobytu v kurzech...)
 - V kurzech se studenti cítí komfortně.
 - Kurzy studenty baví a těší se na ně.
 - Opakovaně se studenti zúčastňují kurzů.

- Používání počítačových zařízení nedělá účastníkům problémy.
- V kurzech si studenti našli nové přátele
- Obsah kurzů
 - Zajímavost témat pro studenty, které je naplňují.
 - Praktické využití nově získaných informací.
 - Dostatečné množství nabízených témat s různou úrovní obtížnosti.
 - Některá témata přednášek nejsou pro studenty užitečná.
- Práce přednášejících
 - Jasný a srozumitelný výklad přednášejících.
 - Přednášející komunikuje se studenty.
 - Náplň hodin je přednášejícími dobře připravena.
 - Přednášející jsou vysoce ceněnými odborníky.
 - Přednášející doplňuje výuku o praktické poznatky.
- Organizace kurzu
 - Předání potřebných a dostatečných informací.
 - Vyhovující časový harmonogram (délka a četnost přednášek).
 - Využívání informačních a komunikačních technologií.
 - Dostatek studijních materiálů, podkladů k vyučujícím předmětům a literatury.

Výzkumný vzorek

Základní soubor pro pilotní šetření tvoří senioři, kteří se ve školním roce 2018/2019 účastnili letního semestru na Virtuální Univerzitě třetího věku pořádané městskou knihovnou v Hradci Králové. Výzkumný vzorek je tvořen těmi seniory, kteří byli v době konání výzkumného šetření přítomní

na přednášce VU3V. Celkem se výzkumného šetření zúčastnilo 27 respondentů (n=27) z celkového počtu 40 účastníků, tj. 67,5% návratnost.

Interpretace dílčích výsledků

V této části jsou vyhodnoceny dílčí výsledky dotazníkového šetření. Ke zpracování výsledků pilotního šetření byl použit tabulkový procesor MS Excel, který mimo jiné poskytuje i základní nástroje pro tvorbu statistických úloh a analytických řešení. Konkrétnějším cílem tohoto dotazníkového šetření bylo identifikovat účastníky VU3V, zjistit jejich spokojenost, zájem možnosti a bariéry, a tento program je ke zpracování získaných dat plně dostačující. V interpretaci výsledků jsou pro přehlednost uvedeny tabulky a grafy, které znázorňují odpovědi frekventantů. Výsledky jsou uváděny sestupně podle otázek z dotazníku, jak jdou za sebou, avšak díky velké upřímnosti některých oslovených, není možné, s ohledem na anonymitu, interpretovat především otevřené otázky, ve kterých jsou konkrétní vyjádření.

Odpověď na první výzkumnou otázku, která identifikuje nejčastější účastníky VU3V, přináší odpovědi na otázky 1-5 dotazníku. Jak je patrné v Tabulce 2, v drtivé většině byly odpovídajícími frekventanty ženy.

Tabulka 2 - Odpověď na otázku č. 1 - Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Žena	24	88,9
Muž	3	11,1
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

Věk respondentů, znázorněný v Tabulce 3, v kurzech VU3V je rozložen v intervalu od 61 do 85 let. Z tabulky 3 vyplývá, že více než třetina respondentů je ve věku 71-75 let. Průměrný věk respondentů je 71 let.

Dle dělení Mühlpachera (viz kapitola 1.1) velmi staří senioři výuku v KS v Knihovně v Hradci Králové nenavštěvují.

Tabulka 3 - Odpověď na otázku č. 2 - Věk respondentů

Věk respondentů	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)	Střední hodnota m
55-60	0	0,0	0,0
61-65	4	14,8	9,3
66-70	8	29,6	20,1
71-75	10	37,0	27,0
76-80	3	11,1	8,7
81-85	2	7,4	6,1
86 a více	0	0,0	0,0
Celkem	27	100	71

Zdroj: vlastní

Více než polovina respondentů (viz Tabulka 4), kteří se zúčastnili šetření, je ženatých či vdaných, zhruba třetina jsou ovdovělí respondenti. Nejméně zastoupenou skupinou jsou svobodní respondenti.

Tabulka 4 - Odpověď na otázku č. 3 - Rodinný stav

Rodinný stav	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Svobodný/á	1	3,7
Ženatý / vdaná	14	51,9
Rozvedený/á	4	14,8
Vdovec / Vdova	8	29,6
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

Odpovědi na otázku č. 4 (viz Tabulka 5), která se zaměřila na velikost bydliště, jsou silně závislé na skutečnosti, že respondenti jsou z kurzu, který probíhá v Hradci Králové, tudíž většina respondentů zvolila velikost bydliště dle počtu obyvatel v intervalu 50 001 – 100 000 (podle velikosti obyvatel města je Hradec Králové v tomto intervalu). Aby byly odpovědi více relevantní, bylo by zapotřebí navázat spolupráci s více konzultačními středisky, jak z vesnic, tak i z větších a velkých měst.

Tabulka 5 - Odpověď na otázku č. 4 - Velikost bydliště podle počtu obyvatel

Velikost bydliště podle počtu obyvatel	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
méně než 200	0	0,0
201–500	0	0,0
501 - 1 000	1	3,7
1 001 - 5 000	0	0,0
5 001 - 10 000	0	0,0
10 001 - 25 000	0	0,0
25 001 - 50 000	0	0,0
50 001 - 100 000	21	77,8
více než 100 000	5	18,5
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

Vzdělání jednotlivých respondentů z vybraného KS je v nadpoloviční většině středoškolské s maturitou, dále se jedná o vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání. Tato skutečnost se dá předpokládat z důvodu podmínek pro přijímací řízení, pro účastníky je většinou stanovena podmínka na středoškolské vzdělání s maturitou. Existují i výjimky u jednotlivých konzultačních středisek, které ty to podmínky nepožadují (stejně tak i konzultační středisko v Knihovně v Hradci Králové).

Tabulka 6 - Odpověď na otázku č. 5 - Dosažené vzdělání

Dosažené vzdělání	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Základní	0	0,0
Vyučen	1	3,7
Střední škola s maturitou	15	55,6
Vyšší odborná škola	2	7,4
Vysoká škola	9	33,3
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

V některých odpovědích jsou na první pohled patrné větší rozdíly. Nelze opomenout fakt, že je to i díky malému počtu respondentů. Pokud bychom měli shrnout první oblast dotazníkové šetření a odpovědět na výzkumnou

otázku, tak častěji se kurzů účastní ženy se středoškolským vzděláním. Pomocí třídního znaku a četností byl zjištěn průměrný věk účastníků 71 let. Jejich průměrný věk je 71 roků. Muži jsou v této skupině pouze tři, a v průběhu života všichni z nich dosáhli vysokoškolského vzdělání.

Otázky z dotazníku 6-8 se zaměřují na návštěvnost frekventantů a zájem o navštěvování kurzů i nadále. Otázky 9 a 10 nastiňují nejčastější motivační faktory. Jak je možné vidět v Tabulce č. 7, z průzkumu vyplynulo, že více než polovina z respondentů, tedy 15 účastníků z 27 dotazovaných, v minulosti absolvovala či vyzkoušela možnosti Univerzity třetího věku.

Tabulka 7 - Odpověď na otázku č. 6 - Návštěva kurzů U3V v minulosti

Návštěva kurzů U3V v minulosti	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	15	55,6
Ne	12	44,4
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

Podobně z šetření vyplynulo (viz Tabulka č. 8), že 14 respondentů, tedy více než polovina, se již v minulosti kurzů VU3V zúčastnila, a tudíž již mají nějaké zkušenosti i přes to, že každý semestr má kurzy zaměřené na jiné téma.

Tabulka 8 - Odpověď na otázku č. 7 - Návštěva kurzů VU3V v minulosti

Návštěva kurzů VU3V v minulosti	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	14	51,9
Ne	13	48,1
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

Z průzkumu, jak naznačuje Tabulka 9, vyplynulo, že všichni respondenti mají zájem o pokračování vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku.

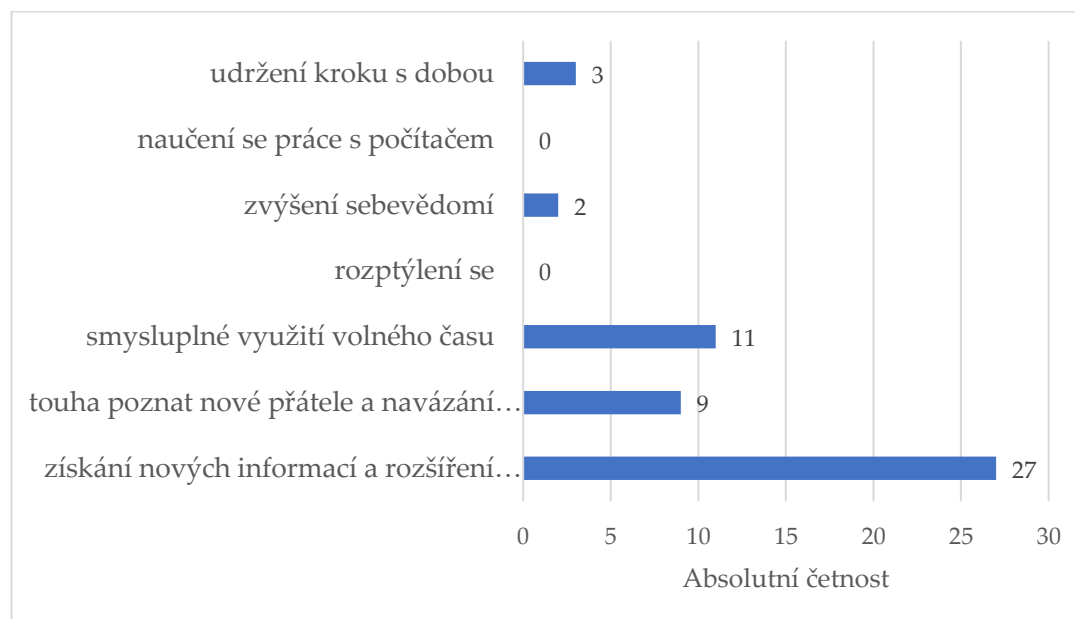
Tabulka 9 - Odpověď na otázku č. 8 - Zájem o další vzdělávání na VU3V

Zájem o VU3V	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	27	100
Ne	0	0
Celkem	27	100

Zdroj: vlastní

Primárním důvodem pro účast na kurzech Virtuální Univerzity třetího věku, jak znázorňuje Graf 2, je u všech respondentů získání nových informací a rozšíření si vědomostí. V rámci odpovědi na tuto v pořadí devátou otázku bylo možné vybrat více odpovědí.

Graf 2 - Odpověď na otázku č. 9 - Důvody zapsání na VU3V

Zdroj: vlastní

Otázka č. 10 "Co jiného Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl/a ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku?" byla koncipována jako otevřená a dobrovolná, celkem odpověděla čtvrtina (tj. 6) respondentů a uváděli zájem o dějiny a historii, získávání nových informací a práce s počítačem, sociální kontakt a využití

volného času. Po shrnutí otázek 6–10 lze konstatovat, že více než polovina dotazovaných v minulosti navštívila některý z kurzů klasické Univerzity třetího věku a zároveň více než polovina oslovených již kurzy VU3V navštěvovala a nyní ve studiu dále pokračuje. Nejčastějším motivátorem k dalšímu vzdělávání vede účastníky lačnost po nových informacích, smysluplné vyplnění volného času a touha po nových přátelstvích.

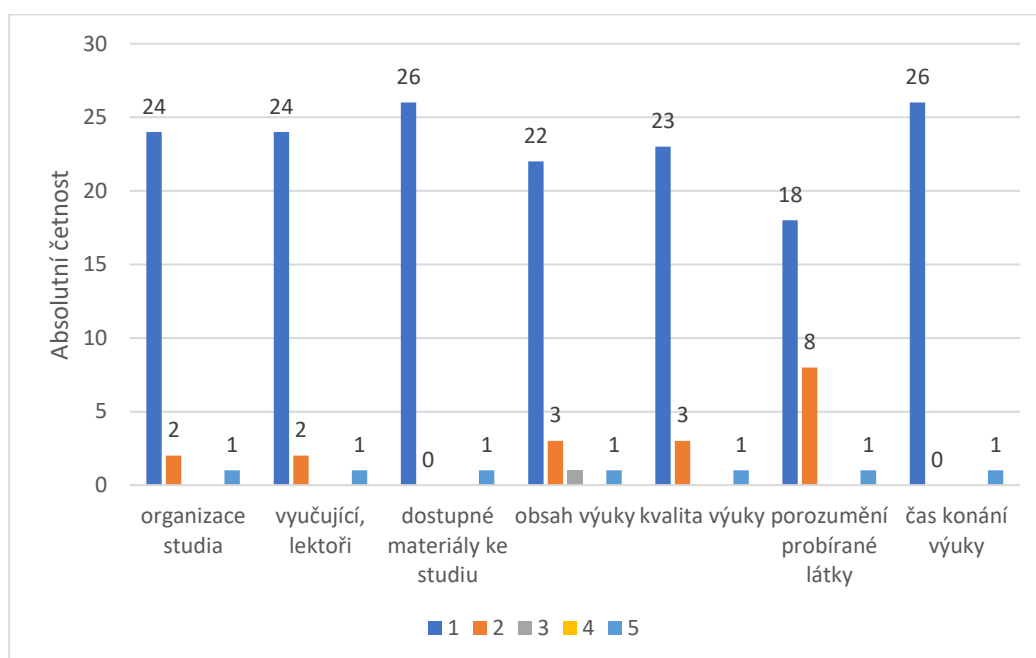
Poslední část dotazníku (otázky č. 11-18) se zaměřuje na spokojenost frekventantů VU3V. Dotazníkové otázky jsou v této části otevřené, uzavřené a hodnocené pomocí škál, u kterých je možné vybrat více odpovědí najednou. Z Tabulky 10 i Grafu 3 je vidět, že spojenost respondentů s organizací a průběhem kurzů v rámci konzultačního střediska v Knihovně v Hradci Králové je na vysoké úrovni. U jednoho respondenta jde spatřit hodnocení u všech kritérií stupněm 5, toto by se dalo považovat za omyl způsobený nepochopením hodnotící škály, přestože byla v zadání otázky popsána.

Tabulka 10 - Odpověď na otázku č. 11 - Spokojenost s vymezenými faktory

Spokojenost s	1	2	3	4	5	Celkem
organizace studia	24	2	0	0	1	27
vyučující, lektori	24	2	0	0	1	27
dostupné materiály ke studiu	26	0	0	0	1	27
obsah výuky	22	3	1	0	1	27
kvalita výuky	23	3	0	0	1	27
porozumění probírané látce	18	8	0	0	1	27
čas konání výuky	26	0	0	0	1	27

Zdroj: vlastní

Graf 3 - Odpověď na otázku č. 11 - Spokojenost s vymezenými faktory

Zdroj: vlastní

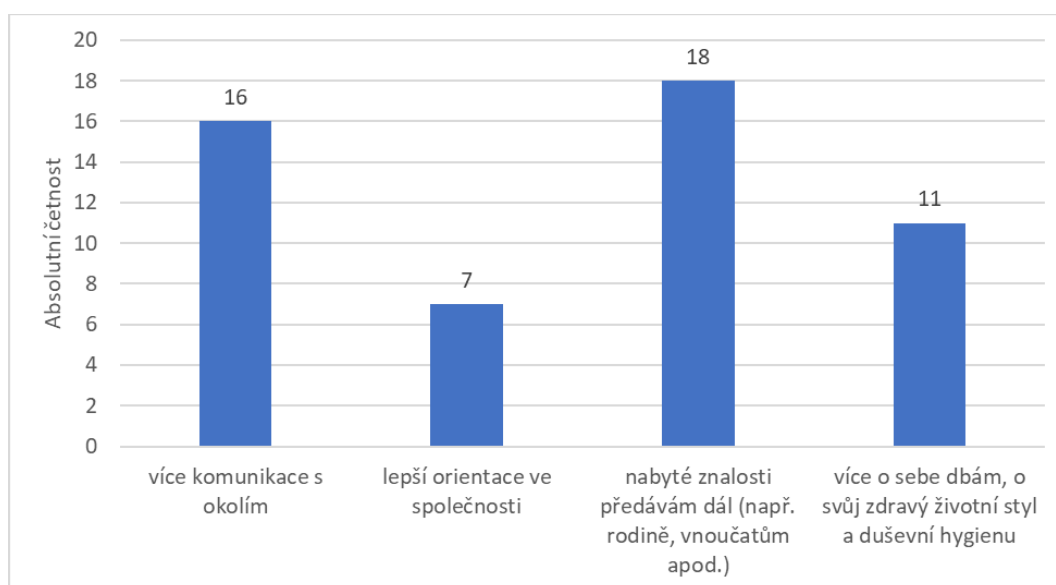
Otázka č. 12 „Jste spokojen/a s nastaveným systémem Virtuální Univerzity třetího věku?“ je též velmi subjektivní, protože šetření probíhalo pouze v jednom konzultačním středisku. Respondenti v plném počtu (tedy 100 %) odpověděli, že jsou spokojeni s nastaveným systémem Virtuální Univerzity třetího věku. V otázce č. 13, všichni respondenti hodnotili nastavené tempo výuky jako přijatelné, tudíž nemají připomínky k jednotlivým předmětům, ani návrhy na zlepšení či změny. Největší přínos studia (na které se zaměřila otázka č. 14 a odpovědi jsou zaznamenány v Tabulce 11 a Grafu 4) jsou pro respondenty nově získané zkušenosti, které mohou předávat dále a také v komunikaci s okolím.

Tabulka 11 - Odpověď na otázku č. 14 - Přínosy studia

Přínos studia	Absolutní četnost
více komunikace s okolím	16
lepší orientace ve společnosti	7
nabyté znalosti předávám dál (např. rodině, vnoučatům apod.)	18
více o sebe dbám, o svůj zdravý životní styl a duševní hygienu	11

Zdroj: vlastní

Graf 4 - Odpověď na otázku č. 14 - Přínosy studia

Zdroj: vlastní

Otázka č. 15 se frekventantů ptala, zda studium VU3V naplňuje jejich očekávání. Téměř u všech očekávání byla naplněna. Otázky č. 16 a 17 byly otevřené a zaměřené na názory a postoje frekventantů, s čím jsou nejvíce a s čím nejméně spokojeni. Mezi respondenty převažovaly obdobné odpovědi, nejvíce spokojeností jsou především s organizací a vedením kurzů, s prostředím, ve kterém kurzy probíhají a s jeho dostupností, a se skvělým kolektivem. V otázce č. 18 se projevuje průběh celého dotazníku, respektive spokojenost s průběhem kurzů. Jediné, co by respondenti navrhovali ke zlepšení a co by si přáli, je rozšíření nabídky kurzů VU3V. V rámci shrnutí

odpovědí na otázky 11–18 lze konstatovat, že posluchači VU3V konzultačního střediska v Knihovně města Hradce Králové jsou nadměru spokojeni jak s organizací, tak kurzem samotným.

Z provedeného šetření lze také usoudit, že obecný cíl V3UV, čímž je dostupnější další vzdělávání seniorů při zachování prezenčních metod (přednášek) a tím zajištěna i socializace, je na základě výzkumného šetření potvrzen. Senioři, v tomto případě více ženy než muži, přichází do vzdělávacího kurzu s cílem získat nové informace a rozšířit si své vědomosti, ale také zde navazují nová přátelství a udržují kontakt s vrstevníky, čímž je naplněn cíl VU3V ohledně socializace. Jistě by frekventanti uvítali, kdyby k jednotlivým tématům dostali od organizátorů či přednášejících seznam literatury a dalších zdrojů, ze kterých by mohli čerpat informace k tématům. Avšak seniorům s nižším vzděláním podle získaných výsledků množství materiálů k přednáškám vyhovuje. Senioři s nižší vzděláním mohou mít na kurz nižší nároky, tudíž jim stačí to, co si na kurzech vyslechnou a nemají zájem bádát po dalších informacích.

5.2 Hlavní šetření pomocí rozhovorů

Pro úvod do problematiky vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku a vytvoření rámcové představy o potřebách frekventantů konzultačního střediska bylo na základě operacionalizace provedeno dotazníkové šetření. Ze získaných dat z tohoto pilotážního šetření, byly v rámci druhého směru výzkumu, druhé strategie (kvalitativní výzkum), uskutečněny polostrukturované rozhovory. Tyto provedené polostrukturované rozhovory se věnovaly oblastem souvisejících s dalším vzděláváním, přesněji se vzděláváním seniorů (zaměřené na oblasti spokojenosti, motivace, na bariéry, obsah a organizaci kurzů) a zároveň přinesly pohled na téma

z pozice organizátorů. Rozhovory přispěly dalšími informacemi ze zkoumané oblasti vzdělávání seniorů a lépe nastínily aktuální situaci.

Nejprve bylo prostřednictvím emailové komunikace osloveno několik vzdělávacích institucí a konzultačních středisek VU3V s žádostí o spolupráci na této práci. Celkem byly realizovány tři rozhovory na různých pracovištích a v rámci odlišných institucí. Rozhovory trvaly 43–61 minut. První rozhovor byl uskutečněn na pracovišti garanta a organizátora VU3V, druhý, velice obohacující rozhovor byl veden s tutorkou konzultačního střediska v Knihovně města Hradec Králové, která v něm působí od samého začátku. Paní je velice milá, ochotná a číší z ní radost a chuť práce nejen se seniory. Pro doplnění informací o potřebách vzdělávání seniorů z nepatrně odlišného úhlu pohledu byl zvolen rozhovor s vedoucí pracovnící oddělení celoživotního vzdělávání na moravské vysoké škole, která disponuje klasickou Univerzitou třetího věku, a proto je tato instituce více popsána i v teoretické části.

Všechny rozhovory probíhaly ve skvělé atmosféře, účastníci výzkumu byli velmi laskaví a přátelští. Bylo připraveno několik oblastí k projednání, které byly před samotným rozhovorem účastníkům zaslány elektronicky, jednotlivá témata neměla v rozhovorech stejnou posloupnost, ovšem podle návodných otázek (viz Příloha č. 2) byl průběh rozhovoru korigován. Konkrétní otázky byly v průběhu rozhovoru tazatelem upravovány, aby formulací odpovídaly návaznosti na vyprávění a aby se dále přizpůsobovaly dle obsahu odpovědí jednotlivých respondentů. Z každého rozhovoru byl, na základě předchozího souhlasu, pořízen audio záznam na mobilní zařízení.

Rozhovory byly z audio záznamu doslovně přepsány a zpracovány pomocí metody otevřeného kódování. Přepisy byly jednotlivě zpracovány v programu MS Word. Do pravé části z každého přepisu byl vložen sloupec,

do nějž byly vypisovány důležitá hesla, informace a postoje účastníků. Jako příklad kategorizace lze využít oblasti bariér. Mezi nejčastější bariéry ku příkladu patří – strach z neznámého, obavy se začleněním se do kolektivu, předsudky, zdravotní potíže, strach z neznámého, absence hlídání vnoučat, obavy spojené s pomalejším přijímáním informací apod.

Interpretace výsledků

Upravené výstupy jednotlivých provedených rozhovorů jsou strukturovány dle okruhů a spojené, potvrzené či vyvrácené do souhrnnějších zjištění.

Na úvod bylo zjištěno, že všichni dotazovaní vnímají oblast dalšího vzdělávání seniorů jako přínosné pro celou společnost a s radostí se na něm podílí. První směr, kterým bylo dotazování vedeno, cílilo na obecné informace ohledně organizačního ukotvení. V této oblasti nejvíce informací poskytl zastřešující orgán a současně vedoucí středisko, který projekt Virtuální Univerzita třetího věku vytvořil, zároveň stanovuje pravidla organizace v jednotlivých KS a vyžaduje jejich dodržování, dále vytváří kurzy, komunikuje s tutory jednotlivých KS, připravují promoce a zástupci se účastní závěrečných seminářů, které probíhají momentálně za každým letním semestrem. Účast na závěrečném semináři, kde se předávají pamětní listy (dokládají splnění podmínek), je nepovinná a setkávají se na nich studenti různých konzultačních středisek. Zastřešující orgán zajišťuje přístup a technickou podporu portálu e-senior.cz a natáčení kurzů. Snahou je s každým novým semestrem natočit alespoň jedno nové téma (tedy 6 videí), což je poměrně velmi časově náročné. Dále pořádá promoce, na které se sjíždějí absolventi ze všech středisek do Prahy na „centrálu“. Promoce se účastní ti frekventanti, kteří dostudovali 6 semestrů. Účastníci mohou studovat i po promoci, někteří z nich mají za sebou téměř 5 promoci – studují od začátku VU3V.

Jednotlivá KS musí plnit stanovený harmonogram, který je tvořen šesti povinnými přednáškami, a každá se na portále otevírá po 14 dnech od té předešlé. Předchozí přednášky jsou i nadále vždy k dispozici, takže se k nim frekventanti často vrací. Každé z konzultační středisek si stanoví den a čas na pravidelné setkání, ale záleží na KS jestli ráno či odpoledne, a také záleží na počtu kurzů. VU3V v Hradci Králové má v letním semestru 2018/2019 otevřeny dva kurzy se stejnou tematikou po 20 členech, probíhají každý sudý čtvrtek ráno a odpoledne.

Účastníky a nová konzultační střediska oslovují organizátoři při ČZU v Praze, zaměřují se na knihovny, základní školy, a obecní úřady, ve kterých by potenciální výuka VU3V mohla probíhat. Čím dál častěji se zájemci hlásí dobrovolně, myšlenka VU3V jako dostupné vzdělávání pro každého se šíří především ústní formou typu *„starosta ze sousední vesnice povídal, že to mají a lidé si to chválí, chtěl bych...“*, nebo *„Jarmilka, maminka od tchána, se chtěla účastnit, ale styděla se, tak jsem šla s ní, ale dojíždění mě vyčerpává, a tak bych uvítala kurz i v naší obci.“* Myšlenka se tedy šíří v rámci pomoci výměny zkušeností. Konzultační střediska si mezi sebou dobrou praxi předávají, knihovny na knihovnických setkání tyto programy často představují. Momentálně se tedy šíří myšlenka kombinací oslovení potenciálních KS organizátory a toho, že instituce sami chtějí. Vedení doporučuje účast na školení a pro nová KS je účast povinná, školení se pořádají z důvodu, aby tutor věděl organizační záležitosti, co vedení kurzu obnáší, jak často bude v kontaktu s pražským vedením apod.

Při prvním rozhovoru (tj. s organizačním střediskem VU3V) byly zmíněny i počátky VU3V, *„Začínalo se s jedním kurzem a osmi nebo devíti konzultačními středisky, začínalo se s malým počtem studentů, každý semestr se snažíme otevřít nový kurz, aby se nabídka rozšiřovala.“* V nabídce Virtuální Univerzity třetího věku je současně 27 videokurzů a tři kurzy jsou nabízené pro přihlášené účastníky

zdarma „... jsou to videa pro první kurzy a už nejsou úplně aktuální nebo technicky vymakané.“ Tématika není stupňována podle náročnosti, „není potřeba to oddělovat, to by bylo v případě jazyků, které na VU3V nejsou“.

Druhou oblastí, na kterou rozhovory záměrně cílily byla oblast samotného účastníka, jeho spokojenost a kolektivní vztahy v konzultačních střediscích. Organizátor nestanovuje žádnou hranici počtu studentů, ani počet nedoporučuje, záleží čistě na tutorovi, kolik účastníků je schopen ve své skupině akceptovat. Jedno z konzultačních středisek má dokonce pouze tři studenty. Konzultační středisko Praha-Suchdol má aktuálně přijatých 25 studentů. „Klima skupin se mění, pokud tutor nemá jinou možnost a má místnost pro 60 lidí, z našeho pohledu jako hlavního organizátora to není problém, záleží na konkrétním tutorovi, na jak velkou skupinu se cítí.“ Z pilotního dotazníkové šetření vyplynulo, že účastníky VU3V jsou nejčastěji ženy se středoškolským vzděláním. Na základě rozhovorů lze potvrdit, že 85 % účastníků ze všech konzultačních středisek jsou ženy, z hlediska dosaženého vzdělání pak konkrétní průzkum nebyl nikdy realizován a podle slov vedení to není potřeba. „Nelze konkretizovat ani odvětví, ve kterém účastníci vykonávali povolání, jedná se o široké spektrum předchozích zaměstnání, jelikož je naše klientela rozšířená i do malých obcí.“

Mužů zapsaných na výuku VU3V je méně (což potvrzuje i první otázka z dotazníkového šetření). „Obecně se muži už nechtějí tolik vzdělávat, nejsou tímto směrem tak akční.“ Zajímají se spíše o koníčky, kutilství, zahradničení. „Ženy jsou v tomto ohledu na tom lépe, dokáží se adaptovat na důchod a vypořádat se s volným časem lépe a na rozdíl od mužů jsou schopnější při hledání nových aktivit.“ na rozdíl od klasické Univerzity třetího věku, VU3V navštěvují spíše ti, kteří se neučili po celý život a hlavním smyslem vzdělávací aktivity vnímají sociální aspekt.

Účastníci VU3V nemají přímý kontakt se vzdělavatelem, mají možnost odeslat elektronický dotaz prostřednictvím informačního systému Moodle. To však podle slov tutorky využívají jako jednu z posledních možností. Účastníci jsou dopředu srozuměni, že výuka probíhá formou video-přednášky, což přináší možnost prodiskutování jakéhokoliv tématu mezi sebou, tutor je jen koriguje. Absence přednášejícího pomáhá při seberozvoji a zároveň nutí vyhledávat informace a poznatky i v jiných zdrojích. *„Příležitostně se ve studijní skupině najde někdo, kdo se tématu věnoval už v minulosti či to byla jedna z náplní jeho zaměstnání na trhu práce, problém ozřejmí a frekventanti si východiska vyřikají si mezi sebou“*. Než jedinci dotaz přednášejícímu položí, diskutují problém mezi sebou.

Dotazovaní uvedli, že téměř všichni účastníci napříč všemi konzultačními středisky jsou s kurzy velice až nadmíru spokojeni a dostávají pouze kladnou zpětnou vazbu. V průřezu frekventanti oceňují to, že přednášku mohou shlédnout opakovaně, *„U3V probíhá pouze v reálném čase, co si napíší, to si napíší, co ne, to nemají. To je výhoda, protože když odchází z přednášky, něco vědí, ale před testem si to zopakují.“* Dále frekventanti podle zpětné vazby z konzultačního střediska velice oceňují možnost opakování testu několikrát a pokaždé jsou jim nabídnuty jiné otázky (systém náhodně vybírá z balíku otázek, které se střídají – nutí přemýšlet, podívat se do studijního textu apod.). spokojenost frekventantů není celoplošně zkoumána, v rámci konzultačních středisek probíhá na základě neformálních rozhovorů zpětná vazba.

V předposlední fázi se rozhovory zaměřily na oblast motivace a bariér ve vzdělávání seniorů. Obdobné odpovědi na tuto sféru jako u dotazníkového šetření, zazněli i při rozhovorech *„... rozhodně je více důvodů, proč se lidé hlásí. Hlavní motivace je nějakým způsobem vyplnit volný čas, dozvědět se něco nového a tím pádem trénovat své mozkové buňky, setkat se s vrstevníky. To jsou asi tři*

nejdůležitější důvody, ale asi ne takto seřazené, to si nedokáží odhadnout, který je z těchto tří důvodů ten nejdůležitější.“

Co se týče bariér, zde nepanoval totožný názor. První z účastnic výzkumného šetření se domnívá, že největší bariérou je pro práce s PC, ovšem podle názoru se mění důvod. Z počátku senioři spíše neuměli PC obsluhovat, postupem let se toto omezení snižuje a význam této bariéry se transformuje na to, že oni nechtějí počítač používat, protože na PC pracovali ve svém zaměstnání a chtějí a stojí o něco kontaktního, něco nového. Další bariérou, velmi silnou především při zahájení výuky v novém konzultačním středisku, je podle dotazované z prvního rozhovoru *„to neznámé, nevědí, do čeho jdou“*. Nejčastěji k narušení této bariéry dochází v případech, když někdo v daném místě studuje a řeknou si to mezi sebou, organizátorka se snažila hovor nastítnit jako: *„... řeknou si, pojď Máňo, chodím na Virtuální Univerzitu třetího věku, je to super, pojď se mnou budeme chodit dvě, už najednou něco vědí a už tam jde ta kamarádka, tak to tu bariéru odstraní.“* Někdy je bariérou i tematika, nelze se tématem zavděčit všem, v nabídce je již zmíněných dvacet sedm témat a účastníci se musí shodnout v kompromis, čímž se může stát, že studentovi se téma nelíbí a raději studium, po jakkoliv dlouhou dobu, přeruší. Pohled na bariéru ohledně cestování a dopravení se do místa konání se liší podle toho, jestli jde o klasickou formu univerzity třetího věku, která je dostupná především na univerzitách nebo u virtuální formu, které je často i v menších obcích a vesničkách.

Poslední část jednotlivých rozhovorů se zaměřila na lektory, jimiž jsou vysokoškolští pracovníci, kteří kurz koncipují, vystupují ve videích a jsou zodpovědní za kvalitu textových materiálů a za písemný přepis přednášky. Tento přepis, jako například KS v Knihovně města Hradec Králové vytiskne za několik málo korun těm, kteří ho chtějí mít i v papírové podobě. Účastníci si lektorů velmi váží, jeden z kurzů na téma ikonografie a umění vedl

prorektor Univerzity Karlovy, jenž se také objevil v několika televizních diskuzích, a i to se mezi účastníky diskutuje, vidí, že je skutečný odborník. Jelikož účastníci běžně nepřijdou do kontaktu s lektorem, dávají zpětnou vazbu přes zastřešující pracoviště, tedy ČZU, u kterého si také žádají s takovými osobnostmi pokračování, což je na lektorovi, protože točení videí je časově náročné.

Na konci každého rozhovoru, byly účastníci vyzváni pro shrnutí sdělení názoru a dalšího, co by chtěli sdělit. Účastnice rozhovoru č. 1, ze zastřešující instituce, ještě jednou shrnula výhody a nevýhody virtuálního vzdělávání. Prezenční forma, tedy výuka v bezprostředním kontaktu s lektorem, na druhou stranu VU3V tuto nevýhodu nahrazuje tím, že si dotyčný může pustit přednášku kolikrát chce, bude poslouchat, dívat se do materiálů, které jsou v e-learningových přednáškách a díky možnosti opakování proniknout do látky, při hromadné přednášce může jen poslouchat, čímž může lépe pochopit problematiku. Zdůrazněno bylo také motto VU3V – *výuka přichází za seniorem*, nemusí daleko dojíždět, doplnila bariéru dopravy a zároveň důvod účasti. *„Ať z fyzických nebo finančních důvodů si senioři dojíždění nemohou dovolit či nechtějí, dojezdnost na klasickou U3V je delší než samotná výuka, tak si svou účast rozmyslí, kdežto VU3V mají 10 minut pěšky.“*

Při porovnání klasické U3V a VU3V odpovídali organizátoři následovně: *„na U3V je vždy důležitý sociální kontakt, je to univerzita zaměřená spíše znalosti, trénování mozku je důležité, ale hlavní cíl obou univerzit je naplnit sociální aspekt – donutit lidi, aby se potkali s vrstevníky a řešili, čím v rodině prochází, z partnerem, že odešli z práce, i kdyby Virtuální Univerzita zažívala boom, tak pořád je ten sociální kontakt je na prvním místě.“* *„nechtějí, aby to bylo o tom, studovat jen doma, sejdou se dřív, probírají, co viděli, co dělali, co k tématu četli, jezdí společné výlety – snad to bude součástí virtuály i dál, ale s rozvíjejícími se IT bude forma jiná nebo naopak nám to dovolí točit video-přednášky i na témata, které si nelze*

momentálně dovést představit. Jazyky a PC se dělají blbě, z hlediska účastníků je nesmírně důležitý kontakt.“ „Momentálně ale řeší spíše provozní záležitosti teď a taky a do budoucna těžko říct, zatím jsme se tím nezabývali a vývoj nedokážeme odhadnout. Jak bude generace Z stárnout, výuka se určitě nějak promění. Oni umí využívat jiné zdroje informací a možnosti se každý rok rozšiřují.“

5.3 Diskuze

Vzdělávací aktivity v postproduktivním věku vystupují na povrch v poslední době jako velmi důležité, přispívají k pocitu životního uspokojení, důstojnosti, začleňují seniory zpět do společnosti a přispívají k fyzickému a duševnímu zdraví. Stále se měnící svět lze dnes pochopit jen prostřednictvím dalšího vzdělávání. Senioři mají zájem a chtějí se vzdělávat, svědčí o tom i fakt, že stále narůstají nabídky vzdělávacích aktivit, a i stále stoupající počet seniorů, kteří tyto kurzy navštěvují. Jak již bylo uvedeno, jedny z nejvýznamnějších funkcí vzdělávání seniorů (jako posilovací funkce) je být stále aktivní, uspokojovat potřebu vzdělávání se, být kultivovaný a neustále pracovat na rozvoji osobnosti.

Cílem výzkumu bylo zjistit názory organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání na tuto alternativu výuky U3V, případně názory těch, kteří mají s daným typem vzdělávání zkušenosti. Na stanovené čtyři výzkumné otázky odpověděla empirická část této práce, která byla zaměřena na konkrétní čtyři definované oblasti (kurzy, účastník, motivace a přednášející). Jelikož vzdělávání seniorů je dobrovolné, je zároveň pravděpodobné, že právě uspokojování touhy po dalším vzdělávání přináší pocity spokojenosti. Spokojenost je pojem, který každý chápe trochu odlišně. Spokojenost seniorů s kurzy ovlivňuje několik faktorů – vedle osobnostních charakteristik to jsou faktory utvářející celkové klima kurzů. Především

se jedná o vztahy v kolektivu, vztahy mezi přednášejícím a frekventanty či náplň kurzů. Každý ze seniorů přichází do vzdělávacích kurzů již s určitými předešlými zkušenostmi, ať už se zkušenostmi nabytými během života nebo zkušenostmi získanými vzděláváním v minulosti. Je tedy patrné, že každý hodnotí rozdílně, tedy dle vlastního subjektivního pocitu.

Výzkum empirické části byl veden dvěma směry. První směr výzkumu probíhal jako předvýzkumné šetření pomocí kvantitativní metody dotazování. Distribuce dotazníku proběhla v konzultačním středisku VU3V v Knihovně města Hradec Králové. Frekventanti uvedli, že nejčastěji se do těchto kurzů hlásí s cílem získat nové informace a rozšíření si vědomosti. Jako nejčastější bariéru ve vzdělávání pak uvedli strach z neznámého, obavy se začleněním do kolektivu a nepochopení tématu. Žádný z oslovených účastníků neuvedl jako bariéru práci s počítačem. Respondenti deklarovali zájem o další kurzy a účast na VU3V i v dalších semestrech, pokud jim to okolnosti dovolí. Dále někteří dotazovaní deklarovali, že nejsou úplně spokojeni s výběrem témat, nýbrž chápou, že není možné zavděčit se všem. S ohledem na anonymitu některé odpovědi na otázky nemohly být v této práci šířeny. V odpovědích seniorů se neprojevil rozdíl ani v oblasti vztahu mezi přednášejícími a studenty. Pokud jde o oblast vztahů v rámci kolektivu, tam jednotlivé rozdíly závisí na konkrétních osobnostech. Analýzou dat bylo prokázáno, že častějšími frekventanty jsou ženy se středoškolským vzděláním, což následně do určité míry vyvrátil druhý směr výzkumu. Věkové rozložení nebylo ve vztahu k pohlaví přesněji prokázáno, a to z důvodu, že dotazování se zúčastnili pouze tři muži.

Druhý směr výzkumu se věnoval kvantitativnímu šetření, v rámci něhož proběhly tři rozhovory se zaměstnanci různých vzdělávacích institucích pro seniory. Rozhovory byly přínosné i pro osobní stránku autorky této práce. Na základě této analýzy lze odpovědět na všechny výzkumné otázky.

V některých případech se pohled organizátorů a frekventantů liší, například ve vyřčených bariérách. Dále lze konstatovat, že Virtuální Univerzita za své jedenáctileté působení stihla již mnoho. Z pohledu organizátorů VU3V mezi nejnáročnější aktivity patří natáčení cyklu video-přednášek. Názory se jednotlivých účastníků výzkumu rozcházejí při výčtu bariér

Na základě zjištěných a propojených dat, je považováno za důležité zmínit nejdůležitější význam institucí orientující se na edukaci seniorů. Není to vzdělávání, ale udržování sociálního kontaktu, a to nejen kvůli stálým proměnám společnosti a inovacím, ale především pro zachování kvalitního plnohodnotného života i ve stáří.

Přínosem této práce je zjištění aktuálních podmínek a spokojenosti frekventantů s virtuální výukou, ale je zde ještě druhý, neplánovaný přínos, kterým je vytvoření nového konzultačního střediska VU3V.

V malé obci, která se nachází v kraji Vysočina, se dostala k zastupitelstvu informace o zpracovávání této práce a o možnostech vzdělávání seniorů přímo v obci. Z důvodu zájmu některých členů zastupitelstva bylo odsouhlaseno provedení průzkumu mezi seniory v obci. Jednotliví občané byli starostou obce postupně obcházeni a byli jim předávány informace o tomto typu vzdělávání. Průzkum byl zaměřen na osoby s trvalým bydlištěm na území obce s věkem nad 60 let včetně. Během průzkumu byla kontaktována zájmová skupina v počtu celkem 47 osob. Kontaktované osoby v počtu 35 se vyjádřily pro zájem o tento druh vzdělávání, zbytek v tomto druhu vzdělávání neviděl smysl. V Tabulce 12 jsou vidět výsledky průzkumu.

Tabulka 12 - Zájem o vznik VU3V na území obce

Zájem o vznik VU3V na území obce	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Mám zájem	35	74,5
Nemám zájem / Je mi to jedno	12	25,5
Celkem	47	100

Zdroj: vlastní

Po provedení průzkumu vyplynulo, že je o vznik Virtuální Univerzity třetího věku na území obce zájem v nadpoloviční většině a dá se předpokládat, že v případě vzniku, by se mohl zájem zvýšit. To by bylo způsobeno vlivem vrstevníků a okolí v případě kladných zkušeností s tímto vzděláváním. Další částí tohoto projektu je, zajištění vhodných prostor, kde by mohla probíhat výuka včetně technického zabezpečení. Z pohledu VU3V musí prostory pro výuku splňovat zejména vhodnost, ideálně bezbariérový přístup, počítač se stabilním připojením k internetu, projektor, promítací plátno a ozvučení, které jsou určeny k realizaci přednášky. Jako prostory vhodné pro výuku VU3V byly vybrány prostory místní knihovny, které se budou muset mírně upravit a zajistit technické podmínky, aby splňovaly požadavky.

Tabulka 13 naznačuje náklady na úpravu prostoru a pořízení zařízení. Celkové náklady na zařízení prostoru jsou vyčísleny na 141 550,-Kč, ovšem tato cena se ještě může změnit.

Tabulka 13 - Náklady na úpravu prostoru a zařízení

Č.pol.	Položka	Počet	MJ	Cena jedn. (Kč)	Cena (Kč)
1	Rozšíření elektroinstalace, zásuvka 230V pro projektor a PC	1	kpl	12 300	12 300
2	Zednické práce, vyspravení omítek	1	kpl	8 600	8 600
3	Výmalba místnosti	132	m2	55	7 260
4	Projektor	1	ks	24 900	24 900
5	Plátno pro projekci	1	ks	3 900	3 900
6	Notebook, 15,6", Intel Core i5, RAM 8GB	1	ks	14 990	14 990
8	Stoly	11	ks	3 800	41 800
9	Židle	22	ks	900	19 800
10	Skříň	1	ks	4 500	4 500
11	Práce spojené se zařizováním	1	kpl	3 500	3 500
Cena celkem				141 550,00 Kč	

Zdroj: vlastní

Kontaktní osoba konzultačního střediska by byla zajištěna personálem místní knihovny, případně určenou osobou z obecního úřadu. Vlivem výše potřebných finančních prostředků pro vybudování konzultačního střediska bude tento projekt projednán na některém z nadcházejících zasedání zastupitelstva obce a rozhodnuto o schválení a následném vybudování tohoto projektu či jeho zamítnutí.

Závěr

Přestože je stárnutí přirozený biologický proces, vzhledem ke skutečnosti, že počet seniorů ve společnosti bude i v následujících letech narůstat, je problematika stárnutí populace aktuálním tématem. K důchodovému věku se blíží generace lidí, kteří jsou navyklí denně používat informační technologie a život mít plný aktivit. Této situaci se bude muset do budoucna přizpůsobit nejen společnost, ale také nabídka edukačních aktivit. S předstihem se snažil na tuto situaci upozornit i Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013-2017, ovšem pro další období již není rozpracovaný. Být nesmrtelným je nemožné, proto se lidé alespoň snaží prodloužit si aktivní věk a zlepšovat kvality života seniorů, a tím tak zmírnit příznaky stáří. Možnost, jak udržet seniory aktivními a uspokojit jejich potřeby, tkví ve vzdělávání. Vzdělávání jim přináší nové životní výhledy a nabízí jim nové informace. Především tlak společnosti vede k neustále snaze o zdokonalení se a být lepším. V současné době již není možné obejít se bez vymožeností informační doby. Rychle se měnící svět, nutí generace, a především ty nejstarší, k tomu, aby se učily poznatky používat v praxi, jinak by se tím sami mohli vyčlenit ze společnosti. Nabídka vzdělávacích kurzů pro seniory tím roste. Senioři mají zájem se vzdělávat ve všech možných směrech. V tom se senioři odlišují od jiných sociálních skupin, především od dětí a mládeže, kteří vzdělávání berou jako nutnou povinnost. To je hlavní důvod, proč jsou senioři se vzdělávacími kurzy natolik spokojeni. Oni prostě chtějí, vzdělávání berou něco jako výsadu, toho, že zůstávají i nadále aktivními, mohou předávat své znalosti a dělit se o zkušenosti s ostatními. Odchodem do důchodu senioři ztrácejí přátele a vyčleňují se z kolektivu, v rámci pořádaných kurzů např. VU3V mohou najít to, co ztratili.

Teoretická část práce se zabývala vymezením základních pojmů důležitých pro obsah této práce. Kromě vymezení základní pojmů jako senior

či stáří a stárnutí byl objasněn pojem spokojenost, který provází především empirickou prací. Výchova a vzdělávání jsou celoživotním procesem a jedním ze základních požadavků celoživotního vzdělávání je to, aby příležitost vzdělávat se měli všichni bez ohledu na etapu života, ve které se zrovna nacházejí. Úkolem je vytvořit takové podmínky a příležitosti ke vzdělávání, aby lidé cítili chůť a potřebu se vzdělávat, kterou by uspokojovali po celý život. Z tohoto důvodu je vzdělávání a edukaci seniorů vyčleněna v práci celá kapitola, která předkládá pojetí tématu různými autory, definuje základní motivy a bariéry ve vzdělávání seniorů, a na jejím konci je i výčet institucí, které se vzdělávání seniorů věnují. Důležitou institucí je Univerzita třetího věku, která je blíže specifikována a popsána. Teoretická východiska čtvrté kapitoly, jako formy novodobého vzdělávání seniorů dostupného pro všechny bez rozdílu, upřesňují rozdíl vnímání VU3V ve světě a české pojetí, které je odlišné.

Na základě teoretických východisek a definování cíle práce, čímž je zjistit názory organizátorů a frekventantů virtuálního vzdělávání na tuto alternativu výuky U3V, případně názory těch, kteří s daným typem vzdělávání mají zkušenosti, byly položeny v úvodu empirické části práce čtyři výzkumné otázky a následně zvoleny metody pro provedení analýzy dat pro zpracování této empirické části, data byla získávána jak kvantitativní metodou jako předvýzkum, tak kvalitativní. Podkapitola byla věnována pilotážnímu předvýzkumu, byl v ní popsán způsob realizace úvodního dotazníkového šetření, samotný sběr dat a zpracování a interpretace výsledků s graficky a tabulkově znázorněnými výstupy. Na základě získaných výsledků byly uskutečněny tři rozhovory s organizátory seniorského vzdělávání. Dále byla popsána analýza dat a uvedené zjištění.

Hlavní motivací k účasti ve vzdělávání vydefinovaných účastníků je to, že sami chtějí. Chtějí se dále vzdělávat, přenášet informace na mladší generace

a zůstat aktivními. Aktuální, a i plánovaná účast ve vzdělávání, návrhy na kurzy jsou tedy motivovány zejména vzdělávací potřebou a chtcím. Na základě jednotlivých zjištění bylo možné výstupy obou metod syntetizovat do jednotných výsledků, které byly interpretovány i s ohledem na teoretická východiska.

Následně jsou ještě jednou pro upřesnění shrnuty odpovědi na výzkumné otázky:

1. Kdo je nejčastějším účastníkem kurzu VU3V ve vztahu k věku a pohlaví?

Na základě dotazníkového předvýzkumu bylo zjištěno, že nejčastějšími účastníky kurzů Virtuální Univerzity třetího věku jsou senioři s průměrným věkem 71 let. V rámci kurzů v drtivé většině převažuje ženské pohlaví se středoškolským vzděláním. Šetření pomocí rozhovorů odhalilo, že díky malému vzorku respondentů, a navíc pocházejících ze stejného kraje, věk a natož dosažené vzdělání nelze přesně určit. Věk se různí a podle zastřešující pracovnice VU3V jsou všechny věkové kategorie zastoupeny. Zastupitelnost pohlaví byla potvrzena.

2. Co motivuje účastníky k absolvování kurzu, existuje zájem o další kurzy?

Odpověď na tuto otázku také provází celou empirickou částí práce. Hlavním pohonem dalšího vzdělávání seniorů je to, že chtějí, čímž se liší např. od mládeže. Chtějí si udržet sociální kontakt s vrstevníky, být i nadále aktivní, potkat nové přátele a konzultovat s nimi nejen témata kurzů. Senioři vnímají dynamičnost měnící se společnosti, a nejen dalším vzděláváním se snaží na ně reagovat. Vlivem stále se rozšiřující nabídky vzdělávacích aktivit včetně kurzů a výsledků obou šetření lze usoudit, že zájem o seniorské vzdělávání je veliký. Svědčí o tom i fakt neustále se rozšiřujících konzultačních středisek VU3V, začínalo se se sedmi středisky, dnes je jich ke dvou stovkám.

Organizátoři zaznamenávají zájem, jak nových, tak stávajících účastníků. Tento fakt dokládá i dotazníková otázka č. 8, na kterou 100 % dotazovaných odpovědělo, že by se i nadále chtěli účastnit vzdělávacích kurzů.

3. Jaké jsou nejčastější bariéry před vstupem do kurzu a během kurzu?

Jednotlivé bariéry ve vzdělávání jsou velice individuální, záleží nejen na osobnosti jedince, ale také na dalších okolnostech, jako je finanční stav, časová vytíženost a podobně. Respondenti za nejčastější bariéry uváděli prvotní stud a obavy ohledně přijímání nových informací. V tomto ohledu byli výstižnější rozhovory s organizátory, kteří jako nejčastější bariéry uváděli dopravní obslužnost, strach z neznámého a předsudky. Na jednom z rozhovorů byla organizátorem uvedena bariéra používání počítače, kdy si senioři například neumí nainstalovat požadované aktualizace pro spuštění video-přednášek. Nejčastější bariérou během probíhající kurzu jsou nemoci, které jedince mohou postihnout.

4. Jaká je spokojenost s kurzy (včetně její organizace) VU3V?

I pocity spokojenost lze vnímat velice individuálně. Nejen frekventanti, ale i samotní organizátoři jsou z probíhajících kurzů doslova nadšení. Spokojenost se napříč konzultačními středisky nezkoumá, ale zpětná vazba existuje v podobě ústní rozmluvy na jednotlivých přednáškách. Nejčastěji své nadšení dávají senioři najevo přímo na kurzech a píšou milé dopisy nejen vedení, ale i samotným přednášejícím. Na organizační zabezpečení kurzů také nebyly zaznamenány negativní reakce, avšak jak jedna tutorka uvedla, „*pokud nějaký problém nastane, většinou ho vyřešíme mezi sebou ihned na místě.*“ Při hlubším pátrání je možné najít několik málo zádrhelů v rámci organizace kurzů. Prvním z nich je výběr kurzu, celé seskupení se musí na semestrálním tématu domluvit, pokud je dotyčný velmi zarputilý a je přehlasován může, a stává se, situace, kdy raději studium přerušit a počkat na některý, pro něj

zajímavější kurz. Druhou oblastí identifikovaného problému je škála výběru kurzů, momentálně si účastníci vybírají z 27 nabízených a nelze se tématy zavděčit všem.

Ze získaných dat bylo dále zjištěno, že na spokojenost seniorů s určitými oblastmi, které jsem definované v metodologické části, nemají vliv. Stejně tak se rozdíly mezi odpověďmi seniorů s odlišným vzděláním neukázaly. To se týkalo především oblasti celkové spokojenosti s kurzy, kde senioři bez rozdílu projeví s kurzy obrovskou spokojenost, což je zapříčiněno tím, že se do kurzů hlásí dobrovolně a z vlastní iniciativy.

Výzkumné kvalitativní šetření se také dotklo oblasti potenciálu Virtuální Univerzity třetího věku do budoucna: „Zatím čísla počtu konzultačních středisek každý semestr rostou, takže to má ještě velký potenciál, stále jsou místa v ČR ve kterých konzultační střediska chybí, kromě Prahy se začínalo na Klatovsku, ale jsou místa jako Morava, která není úplně pokrytá, což má pro nás velký potenciál a stejně tak i malé obce o 100 až 200 obyvatelích.“, a další z dotazovaných uvedla, že by si velice přála, aby smysl Virtuální Univerzity třetího věku, čímž je socializace, zůstal i nadále zachován.

V empirické části práce je možné na základě výstupů z kvantitativního a kvalitativního šetření a interpretací souhrnných výsledků odpovědět na všechny čtyři vydefinované výzkumné otázky. V diplomové práci byly za pomoci užitých analýz zjištěny názory frekventantů a organizátorů virtuálního vzdělávání na tuto alternativu výuky, a bylo tedy dosaženo cíle diplomové práce.

Seznam literatury a zdrojů

About U3A Online [Online]. Retrieved June 13, 2019, from <https://www.u3aonline.org.au/content/about-u3a-online>

Adamec, P. (2010). *Univerzita třetího věku 1990-2010: Masarykova univerzita: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita.

Adamec, P., & Kryštof, D. (Eds.). (2011). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky.

Barešová, A. (2011). *E-learning ve vzdělávání dospělých*. Praha: 1. VOX

Beneš, M. (2008). *Andragogika*. Praha: Grada.

Beneš, M. (2014). *Andragogika* (2., aktualiz. a rozš. vyd). Praha: Grada.

Bratská, M., & Ďurič, L. (1997). *Pedagogická psychológia: terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Co je VU3V? [Online]. (2017). Retrieved April 09, 2019, from <http://knihovna.horice.org/co-je-vu3v/d-1122>

Český statistický úřad [Online]. (2012). Tisková zpráva. *Český statistický úřad důrazně odmítá nařčení z „falšování“ počtu seniorů v České republice*. Retrieved June 02, 2019, from https://www.czso.cz/csu/czso/csu_statistiky_nezkresluje20121001

Český statistický úřad [Online]. (2016). *Pracujících seniorů přibývá*. Retrieved June 02, 2019, from <https://www.czso.cz/csu/czso/pracujicich-senioru-pribyva>

Český statistický úřad [Online]. (2018). *Osob ve věku 65 a více let bylo poprvé více než 2 miliony*. Retrieved April 09, 2019, from <https://www.statistikaamy.cz/2018/05/osob-ve-veku-65-a-vice-let-bylo-poprve-vice-nez-2-miliony/>

Čornaničová, R. (1998). *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského.

Gracová, D. (2014). *Charakteristika systému edukácie seniorov v SR so zameraním na aktívne starnutie*. In Krystoň, M., Šerák, M., & Tomczyk, Ł. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů. Nowe trendy w edukacji seniorów*. Banská Bystrica – Praha – Kraków: Asociace institucí vzdělávání dospělých.

Fronek, J. (2013). *Velký česko-anglický slovník: Large Czech-English dictionary* (2., rozš. vyd). Voznice: Leda.

Hartl, P. (1999). *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Praha: Karolinum.

Hartl, P. (2004). *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004.

Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Haškovcová, H. (1990). *Fenomén stáří*. Praha: Panorama.

Haškovcová, H. (2010). *Fenomén stáří* (Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl). Praha: Havlíček Brain Team.

Historie AU3V [Online]. *AU3V: Asociace univerzit třetího věku*. Retrieved February 16, 2019, from <http://www.au3v.cz/index.php/historie-au3v>

Klevetová, D., & Dlabalová, I. (2008). *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada.

Kotásek, J. (1996). *Teorie vzdělávání dospělých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Krňanská, P. E., Šafarčíková, L., & Vlachová, O. (Eds.). (2011). *Grundtvig – Pečeť kvality 2010: příklady dobré praxe evropských projektů partnerství se zapojením České republiky*. Praha: Dům zahraničních služeb, Národní agentura pro evropské vzdělávací programy.

Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Praha: Grada.

Lašek, J. (2007). *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy* (Vyd. 2). Hradec Králové: Gaudeamus.

Lašek, J., & Kupčecová (2003). Klima třídy střední školy a životní spokojenost studentů. In *Chráška, Miroslav, Tomanová, Dana a Holoušová, Drahomíra (ed.). Klima současné české školy. Sborník příspěvků z 11. konference ČPdS 14.–15. ledna 2003 v Olomouci*. Brno: Česká pedagogická společnost a Konvoj.

Livečka, E. (1979). *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: UŠI při MŠ ČSR.

Malíková, E. (2011). *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada.

MPSV. (2015a). *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013-2017*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Odbor rodinné politiky a politiky stárnutí, Oddělení politiky stárnutí.

MPSV. Podkladová studie. [Online]. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013-2017*. Retrieved June 02, 2019, from https://www.mpsv.cz/files/clanky/22715/Podkladova_studie.pdf

MPSV. (2010). Burcin, & Kučera. *Prognóza populačního vývoje české republiky na období 2008-2070*. Retrieved June 02, 2019, from http://www.mpsv.cz/files/clanky/8842/Prognóza_2010.pdf

MPSV. (2015a). *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017: aktualizovaná verze k 31.12.2014 = National action plan for positive ageing for the period 2013-2017 : updated version as of 31.12.2014*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Odbor rodinné politiky a politiky stárnutí, Oddělení politiky stárnutí.

- MŠMT. STRATEGIE CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ ČR [Online]. In .MŠMT. (2007). STRATEGIE CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ ČR [Online]. Retrieved April 12, 2019, from www.msmt.cz/file/9911_1_1/download/
- Mühlpachr, P. (2004). *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita.
- Mühlpachr, P. (2009). *Gerontopedagogika* (2. vyd). Brno: Masarykova univerzita.
- Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.
- Nehodová, K. (Ed.). (2018). *10 let Virtuální Univerzity třetího věku zájmového vysokoškolského vzdělávání pro seniory v regionech: září 2008–květen 2018*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta.
- Najděte si U3V v okolí (seznam členů) [Online]. (2019). Retrieved February 16, 2019, from <http://www.au3v.cz/index.php/najdete-u3v-v-okoli-seznam-clenu>
- Ondráková, J. (2012). *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Pacovský, V. (1990). *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum.
- Palán, Z. (1997). *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Olomouc: DAHA.
- Palán, Z. (2003). *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Palán, Z., & Langer, T. (2008). *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Pelikán, J. (1998). *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum.
- Petřková, A. (2006) *Psychologie učení a vzdělávání dospělých: studijní text pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Hanex,

Petrková, A., & Čornaničová, R. (2004). *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Pichaud, C., & Thareau, I. (1998). *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Praha: Portál.

Projekt Virtuální Univerzita třetího věku [Online]. (2011). In *Týnec nad Sázavou web města*. Retrieved from <http://www.mestotytec.cz/download/letak-univerzita3veku.pdf>

Průcha, J. (2014) *Andragogický výzkum*. Praha: Grada.

Průcha, J., Mareš, J., & Walterová, E. (2003). *Pedagogický slovník* (4. aktualiz. vyd). Praha: Portál.

Průcha, J., & Veteška, J. (2012). *Andragogický slovník*. Praha: Grada.

Rabušic, L. (1995). *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita.

Rabušicová, M., & Rabušic, L. (Eds.). (2008). *Učíme se po celý život?: O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita.

Rozhlasová akademie třetího věku [Online]. (2012). Retrieved April 14, 2019, from <https://dvojka.rozhlas.cz/rozhlasova-akademie-tretiho-veku-7231199>

Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Praha: Grada.

Sak, P., & Kolesárová, K. (2012). *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada.

Sokolovský, T. (2010). *Základní informace o projektu „Výměna znalostí o vzdělávání seniorů v ČR, Rakousku, Španělsku*. [Online]. Retrieved June 01, 2019, from <https://slideplayer.cz/slide/11159522/>

Srnc, J. (1995). *Novější poznatky psychologie a univerzita III. věku*. In *Senioři a univerzity III. věku. Sborník příspěvků z pracovního semináře*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Strategie celoživotního učení ČR. (2007). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál.

Šimek, D. (1996). *Základy andragogiky. Syllabus k vybraným problémům integrální andragogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Šimíčková Čížková, J. (2000). *Psychologie osobnosti*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

Špatenková, N., & Smékalová, L. (2015). *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada.

Švamberk Šauerová, M., & a kol. Vadíková, K. (Ed.). (2013). *Specifika edukace seniorů*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra.

Tomczyk, Ł. (2015). *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR.

U3V při UP v Olomouci [Online]. Retrieved April 12, 2019, from <https://u3v.upol.cz/>

U3V [Online]. (2019). *Institut Celoživotního Vzdělávání Vut V Brně*. Retrieved April 12 from <https://www.lli.vutbr.cz/u3v>

Univerzita třetího věku na Univerzitě Palackého v Olomouci: Informace o studiu [Online]. Retrieved April 12, 2019, from <https://u3v.upol.cz/info-775/>

Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.

Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.

Vavřín, P. (2009). Vzdělávání seniorů na českých vysokých školách. *Andragogika: Čtvrtletník Pro Vzdělávání Dospělých*, 13(2), 12.

Vodák, J., & Kucharčíková, A. (2011). *Efektivní vzdělávání zaměstnanců* (2., aktualiz. a rozš. vyd). Praha: Grada.

Vojáčková, D. (2018). *Celoživotní učení, CŽV kurzy a jejich akreditace, U3V, Akademie třetího věku – služby knihoven* [Online]. Retrieved April 09, 2019, from <https://medium.com/uisk-library-services-today/celo%C5%BEivotn%C3%AD-u%C4%8Den%C3%AD-c%C5%BEv-kurzy-a-jejich-akreditace-u3v-akademie-t%C5%99et%C3%ADhov%C4%9Bku-slu%C5%BEby-knihoven-1d53205c4a1c>

Základní informace a podmínky studia Virtuální Univerzity třetího věku [Online]. Retrieved April 22, 2019, from <https://e-senior.czu.cz/course/index.php?categoryid=3>

Zlámalová, H. (2008). *Distanční vzdělávání a eLearning: učební text pro distanční studium*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.

Zormanová, L. (2017). *Didaktika dospělých*. Praha: Grada.

Seznam zkratk

AU3V	Asociace univerzit třetího věku
CŽU	Celoživotní učení
CŽV	Celoživotní vzdělávání
ČSČK	Československý červený kříž
ČZU	Česká zemědělská univerzita
KS	Konzultační středisko
U3V	Univerzita třetího věku
VU3V	Virtuální univerzita třetího věku

Seznam obrázků, grafů a schémat

Obrázek 1 - Pyramidální pojetí celoživotního vzdělávání – aplikace na podmínky	21
Obrázek 2 - Počet a umístění konzultačních středisek k 01. 10. 2012	55
Obrázek 3 - Počet a umístění konzultačních středisek k 01. 02. 2018	55
Graf 1 - Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, 2007 A 2017 (k 31. 12. 2017)	13
Graf 2 - Odpověď na otázku č. 9 - Důvody zapsání na VU3V	69
Graf 3 - Odpověď na otázku č. 11 - Spokojenost s vymezenými faktory	71
Graf 4 - Odpověď na otázku č. 14 - Přínosy studia	72

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Celoživotní učení.....	20
Tabulka 2 - Odpověď na otázku č. 1 - Pohlaví respondentů	65
Tabulka 3 - Odpověď na otázku č. 2 - Věk respondentů.....	66
Tabulka 4 - Odpověď na otázku č. 3 - Rodinný stav	66
Tabulka 5 - Odpověď na otázku č. 4 - Velikost bydliště podle počtu obyvatel	67
Tabulka 6 - Odpověď na otázku č. 5 - Dosažené vzdělání.....	67
Tabulka 7 - Odpověď na otázku č. 6 - Návštěva kurzů U3V v minulosti.....	68
Tabulka 8 - Odpověď na otázku č. 7 - Návštěva kurzů VU3V v minulosti....	68
Tabulka 9 - Odpověď na otázku č. 8 - Zájem o další vzdělávání na VU3V	69
Tabulka 10 - Odpověď na otázku č. 11 - Spokojenost s vymezenými faktory	70
Tabulka 11 - Odpověď na otázku č. 14 - Přínosy studia.....	72
Tabulka 12 - Zájem o vznik VU3V na území obce	84
Tabulka 13 - Náklady na úpravu prostoru a zařízení.....	85

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Okruhy otázek pro rozhovor s organizátory U3V a VU3V

Příloha č. 3 – Informovaný souhlas

Příloha č. 1 – Dotazník

Dobrý den, vážení posluchači a vážené posluchačky,

jmenuji se Tereza Zikmundová a studuji Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kde zpracovávám diplomovou práci na téma Virtuální Univerzita třetího věku. Velice ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku níže. Tento dotazník je zcela anonymní, obsahuje celkem osmnáct otázek a získané výsledky budou sloužit pouze pro vypracování diplomové práce.

Pokyny pro vyplnění: zaškrtněte, prosím, odpověď, jež nejlépe odpovídá skutečnosti, jestliže není u otázky uvedeno jinak.

Předem děkuji za vyplnění tohoto dotazníku.

1) Jakého jste pohlaví?

- muž
- žena

2) Jaký je váš věk?

- 55-60 let
- 61-65 let
- 66-70 let
- 71-75 let
- 76-80 let
- 81-85 let
- 86 a více let

3) Jaký je Váš rodinný stav?

- svobodný/á
- ženatý/vdaná
- rozvedený/á
- vdova/vdovec

4) Jak velké je místo vaše bydliště?

- méně než 200 obyvatel
- 201-500
- 500-1 000
- 1 001-5 000
- 5 001-10 000
- 10 001 – 25 000
- 25 001 – 50 000
- 50 001 – 100 000
- více než 100 000 obyvatel

5) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- vyučen
- střední s maturitou
- vyšší odborné
- vysokoškolské

6) Navštívil/a jste již někdy v minulosti některý z kurzů Univerzity třetího věku?

- ano
- ne

7) Navštívil/a jste již někdy v minulosti některý z kurzů Virtuální Univerzity třetího věku?

- ano
- ne, toto je můj první kurz

8) Pokud Vám to okolnosti dovolí, máte v plánu přihlásit se na Virtuální Univerzitu třetího věku i v dalších semestrech?

- ano
- ne

9) Na Virtuální univerzitu třetího věku jsem se zapsal/a, z důvodu: (je možné vybrat více odpovědí)

- a. získání nových informací a rozšíření si vědomostí
- b. touha poznat nové přátele a navázání kontaktů
- c. smysluplné využití volného času
- d. rozptýlení se
- e. zvýšení sebevědomí
- f. naučení se práce s počítačem
- g. udržení kroku s dobou

10) Co jiného Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl/a ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku?

.....

.....

.....

.....

.....

U následující otázky ohodnoňte pomocí známkovací škály 1–5 (1 nejlepší, 5 nejhorší)

11) Jaká je Vaše spokojenost s:

a.	organizace studia	1	2	3	4	5
b.	vyučující, lektoři	1	2	3	4	5
c.	dostupné materiály ke studiu	1	2	3	4	5
d.	obsah výuky	1	2	3	4	5
e.	kvalita výuky	1	2	3	4	5
f.	porozumění probírané látce	1	2	3	4	5
g.	čas konání výuky	1	2	3	4	5

12) Jste spokojen/a s nastaveným systémem Virtuální Univerzity třetího věku?

- ano
- ne

13) Je nastavené tempo výuky pro Vás přijatelné?

- ano
- ne, ve kterých předmětech
-
- Co je potřeba zlepšit/změnit
-

14) Co přináší studium do Vašeho života? (je možné vybrat více odpovědí)

- a. více komunikace s okolím
- b. lepší orientace ve společnosti
- c. nabyté znalosti předávám dál (např. rodině, vnoučatům apod.)
- d. více o sebe dbám, o svůj zdravý životní styl a duševní hygienu

15) Naplňuje studium VU3V Vaše očekávání?

- ano
- ne
- částečně, proč?
-
-

16) S čím jste v rámci studia nejvíce spokojen/a?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17) S čím jste v rámci studia nejméně spokojen/a?

.....

.....

.....

18) Co byste rád/a změnila na výuce Virtuální univerzity třetího věku?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Velice si vážím Vaší ochoty a děkuji za Váš čas a odpovědi!

Příloha č. 2 – Okruhy otázek pro rozhovor s organizátory U3V a VU3V

1. Mohl(a) byste, prosím, popsat, jak u Vás U3V / VU3V funguje? Jak organizaci hodnotíte?
2. Jaké podmínky a podle Vás ovlivňují potenciální účastníky U3V / VU3V? Jaké nejčastější bariéry při kurzech shledáváte? (Co ovlivňuje, aby do nich vstoupili, co jim brání...)
3. Jaký je obsah jednotlivých kurzů? Jak je stupňována jejich náročnost?
4. Jak frekventanti hodnotí spokojenost s U3V / VU3V? jak jejich spokojenost zkoumáte?
5. Co podle Vašich názorů a zkušeností motivuje a vede lidi, aby se kurzů účastnili, co jim brání (o frekventantech + jak jsou spokojeni – máte informace a vztahy)
6. Z mého šetření vyplynulo, že nejčastěji se těchto kurzů účastní ženy se středoškolským vzděláním, je to tak i u Vás a proč, co si myslíte o tomto výroku?
7. Jaké jsou kolektivní vztahy v jednotlivých skupinách (vztahy mezi frekventanty, a vztahy frekventanti – přednášející)
8. Jaké byly počátky VU3V a jak na ni první účastníci reagovali?
9. Jsou účastníci VU3V absolventy U3V?
10. Jak účastníky VU3V získáváte? Jak velká je kampaň?
11. Jaké všechny možnosti mají účastníci VU3V?
12. Jak velkou a náročnou přípravou účastníci projdou před zahájením kurzu VU? Existuje nějaká?
13. O jakou formu vzdělávání je větší zájem? O klasickou U3V nebo VU3V?

Příloha č. 3 – Informovaný souhlas pro účastníka výzkumu

Univerzita Palackého
v Olomouci

Genius loci...

Informovaný souhlas

Diplomová práce – Vzdělávání seniorů – Virtuální univerzita třetího věku

Jméno výzkumníka: Tereza Zikmundová

Já, níže podepsaný(á) souhlasím s dobrovolnou účastí ve výzkumu v rámci diplomové práce výzkumníka (viz výše) zaměřené na téma „Vzdělávání seniorů – Virtuální univerzita třetího věku“, a také jsem byl(a) informován(a) s cíli výzkumu.

Souhlasím, aby byly získané informace, při zachování anonymity, použity ve výše uvedené diplomové práci, popř. publikovány v dalších vědeckých dílech či článcích, v době výzkumu i po jeho ukončení.

Souhlasím s nahráváním rozhovoru na záznamové zařízení, jeho přepsáním a analýzou v rámci výzkumu a souhlasím s citováním mnou sdělených informací.

Byla jsem seznámena s právem kdykoli přerušit nebo odstoupit od účasti ve výzkumu.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou originálních stejnopisech, z nichž jeden obdrží účastník výzkumu a druhý výzkumník.

Účastník výzkumu

Výzkumník

PODPIS:.....

PODPIS:.....

DATUM:.....

DATUM:.....